

GYŰJTŐ: KISS JÓZSEF

GYŰJTÉS IDEJE: 1976.

TART.: EGY CSELED CSALÓD TÖRTÉNETE

38 lap, 1 db cselédhőnyr.

FÖLDRAJZI MUTATÓ, KUTAS

SAKMUTATÓ, XVII

PAPÍRIPARI VÁLLALAT

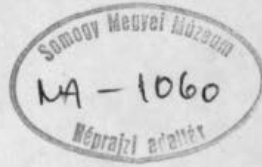

KISKUNHALASI GYÁRA

LEKTAROMÁS

ÁTVEZETVE AZ FŐTSEGES LTK. 3060-AS TÉTELE ALÓL

3060

V/15/51.

E G Y C S E L É D C S A L Á D

T Ö R T E N E T E

Felgyűjtötte és leírta :

Kiss József

Kiss József

ny. ált. isk. igazgató

K U T A S

Somogy megye

Egy cseléd család

---

története

Több alkalommal beszélgettem Hérincs Lajossal, aki a kutasi "Béke" Termelőszövetkezet traktorosa. Jelenleg 44 éves. Ismeretségünk nem ujkeletű, közel 25 éve ismerem, mert mindig itt élt a községben. Már fiatal~~an~~ korában bekapcsolódott a közéletbe, így alkalman volt fejlődését, sorsának alakulását is figyelemmel kíséreni. De nemcsak őt ismerem, hanem édesapját is, valamint néhány testvérét, akik szintén Kutason élnek, éltek, vagy a közeli községekben laknak. Így ismeretségem sokkal több, mélyebb, mint amit ez a szó, hogy "ismeretség", takar.

E családról legtöbbet magától, Hérincs Lajostól, tudtam meg, akinek nagyapja és édesapja beszélt sokat a család történetéről. Elmondását családja történetéről, életéről nagyrészen szószerint lejegyeztem. Ezt így igyekszem visszaadni. De néhol szükséges lesz az érthetőség kedvéért az elmondottakat általam kiegészíteni, természetesen az adatok, a közlések hűségét a legteljesebb mértékben a legmesszebbmenőig megőrizni.

A család eredete

" Öregapám szerint Horvátországból származott a család. Azén nagyapám nagyapja úgy emlegette, hogy Zalalövő-Zalaszentgrót-Zalafaluszemes környékén éltek. Üköregapám, aki nagyapám szerint 1801-ben született, a Hérincs Gábor nevet viselte. Ennek négy gyermeke volt - nagyapám még ismer- te őket - János, József, István és Ferenc.

A család a mult század elején két ágra szakadt. Üköregapám József nevű fia ide került cselédnek Jákóba, János nevű fia pedig Kiskorpádra. Nagyapám sokszor emlegette - ő is József volt, - hogy az ő édesany-

ját Lippai Örzsének nevezték, aki 1830-ban Jákó községben született. Abban az évben halt meg, mikor én születtem, igen szép kort ért, 101 esztendő volt.

- Mit tud arról, hogy a család másik ága Zalában maradt?

- Tényleges katona voltam 1952-53-ban Tompán. Ott volt egy katonatiszt, Hérincs István alezredes. Mivel a vezetéknév nem mindennapi, így már a nevem miatt is sokat érdeklődött tőlem, hogy mit tudok családom eredetéről. Mindazokat elmondtam, amit apámtól, főleg öregapámtól hallottam kisgyermek koromban. Aztán ő is elmondta, amit a családja eredetéről tudott. A két család tagjainak születési helyei, nevek, cselédsorsok nagyon sok hasonlóságot, azonosságot mutattak. Így bizony mi megállapítottuk, hogy szegről-végről rokonok vagyunk. Bár rajta kívül sohasem találkoztam a család Zalában maradt ágának bármelyikével is, hiszem, hogy Hérincs Istvánon kívül Zalában élnek rokonaim. Szeretnék is róluk többet tudni és ha lehetőségem, módom volna rá, azt a vidéket felkeresni, kutatni az ősi, távoli rokonság után. Azt gondolom, hogy szívesen fogadnék a távoli, ismeretlen rokont. Ha közülük valaki erre vetődne s ha neve után ismerném is meg, hogy rokonom lehet, én bizony igen örülnék neki, és nagyon, de nagyon megvendégelném szerény hajlékomban. Mert valahogy úgy érzem, ahogyan mondani is szokták, még ennyi idő után sem válhat a vér vízzé. Talán egyszer még sor kerül a zalai rokonság felkutatására is.

De talán tovább folytatnám, amit a családról tudok.

Őseimről az elmondottakon kívül többet nem nagyon. De sokkal többet apai öregapámról és apámról.

Amit öregapámról tudok

Születéséről annyit, hogy 1869-ben született Jákóban, akit szintén Hérincs Józsefnek neveztek. Ugyanis a mi családukban az volt a szokás, hogy az első fiú gyereket József névre keresztelték. Így lett a déd és nagyapám József, de az apám is az, meg a legidősebb bátyámat is így nevezik.

- Öregapám iskolába nagyon keveset járhatott, olvasni nem tudott, csak a nevét írta le valahogyan. Amikor már arravaló volt, hogy lehetett vele mit kezdeni, bojtárnak adták valamelyik pásztoember mellé. Eleinte nem kapott bojtárbért, hanem ennivalót, meg valami kis ruhafélét. Ez is nagy segítség volt, hiszen voltak néhányan testvérek s egy szájjal kevesebb fogyasztotta otthon a szükös "konvenciós" kenyeret, ami jóformán sohasem tartott ki ujig.

Öregapám ahogyan nőtt, úgy lett először fél konvenciós, majd három fertál konvenciós cseléd. Nem nagyon volt mire megházasodni, így bizony már harminc esztendő volt, amikor elvette feleségül Farkas Juliánna jákói cselédlányt.

A lány szüleinél laktak egy esztendeig, mert az uraság -Kacsokócsnak nevezték - nem tudott a cselédháznál lakást biztosítani számukra. Mivel lakást nem kaptak, így a következő évben otthagyták Jákót és a böhönyei gróf Bertalan pusztai birtokára szegődtek el. Ott sem kaptak külön szobát, hanem mivel gyermekük még nem volt, közös lakást.

Ez egy nagy szoba volt. Olyan hat méter széles és hat méter hosszú. Négy kis asztal volt a szoba közepén. A szoba négy sarkában volt egy-egy ágy, meg valami ládaféle a ruháknak. A falba szögek voltak verve, arra volt felakasztva a viseltes ruha vagy a téli holmi. Ha gyerek is volt a családban, az nem az ágyon aludt, hanem deszkából ládaszerű "supit" csináltak, melyet éjjelre kihuztak az ágy alól s abba aludt a gyerek, nappalra meg betolták az ágy alá.

Szék nem volt, hanem hokkedli féle, vagy pad az asztal mellett. Ezeket a cselédemberek maguk szögelték össze sokszor gyalulatlan deszkából, vagy az uradalmi ~~faragó~~ "faragó béres" csinálta.

A család római katolikus vallású volt. Általában az uradalmi cselédek mind azok voltak. Így a falon az ágy fölött valamiféle szentkép volt. Amint öregapám emlegette, szüz Mária képe, akinek vérzett a szive.

Minden asztalnak volt fiókja, vagy leemelhető teteje. Ebben voltak a villák, a pléh kanalak, meg a merőkanalak is. Abban tartották a kenyérszelő kést. Ahhoz nem volt szabad hozzányulni, azzal csak öregapám, meg

Öreganyám vághatott, de csak kenyeret. A nagy kést másra nem volt szabad használni.

Edények a négyes füstös konyhában szögön, vagy két szögre madzag volt kötve s azok között voltak. Ott voltak a fedők is, a háromlábú vaslábos pedig a földön, vagy a téglából rakott "sparhert" vállán.

Egyik-másik cselédnek a füstös konyha egyik fala mellett néha deszkából készült "stelázi" is volt. ~~Kés~~ Ez még papírral sem volt letakarva. Legfeljebb a port törölték le néha róla, vagy ha valamikor lemeszelték a konyha falát, akkor kivitték az udvarra, ahol vízzel lemosták a rárakódott légszennyet, meg az egyéb piszkot.

A tányérok, tálak cserépből voltak, amit ~~piac~~on, de legtöbbször a pusztaikat is meglátogató gelencsérektől vették, akik messze vidékről hozták portékájukat s azoktól cserélték egyszer, vagy kétszer töltve az edényt, gabonával. De cserépből volt a bögre, meg a tejesfazék is, melyet az udvaron a tejesfazekakat tartó fára akasztottak ki. Az ott száradt meg s csak akkor vitték be, ha tejet akartak beleszűrni. De volt egy-két tepsí is, - legtöbbször kerek és az is cserépből - abba forgatták meg a kukoricálsztóból készített "dödöllét", melyet egy kis vöröshagymás zsirral öntöztek meg. De bizony legtöbbször nem jutott rá zsír. Elvétve akadt cselédaasszony, akinek kuglófsütője is volt. Ezt aztán fél pusztá asszonya is használta, ha éppen akart és tudott kuglófot sütni.

Ivásra az ugynevezett "csöcsös" korsót használták. Mindenki ebből ivott. Volt olyan korsó, mely kívül mázas volt és rajta diszítés. Ezeket valahonnan Zalából vagy Vas megyéből hozták az edényekkel együtt. De volt fekete csöcsös korsó is, ezt meg a monácsiak árulták.

Ha mezőre mentek, akkor a fekete korsót vitték magukkal tele hideg vízzel, vagy utközben töltötték meg valamelyik kutból. Általában a csordákat vízét szerették legjobban, mert azt sokat merték, tiszta és jó hideg vize volt. Aztán ha volt közeletben bokor, annak az aljába tették, zöld ágakat tördelve, vagy füvet kaszálva, tépve, letakarták, hogy a benne lévő víz meg ne melegedjék. Aki megszomjazott, az odament és ivott a korsó "csöcsin" keresztül. A férfiak inkább a nyaka fölötti száján, mert

ott jobban jött belőle a víz.

A korsón kívül sok cseléd családnál volt fából készült "csöbör", annak volt deszkából teteje is. A deszka tetején volt egy füles cserépbögre. Ha ott akart valaki inni, leemelte a csöbör fedelét, belemerítették a fülesbögrét s úgy ittak. Ami megmaradt, azt kiöntötték a konyha vagy a szoba földjére, ami gyorsan beitta, hiszen sem a konyha, sem a szoba nem padlós, téglás, hanem földes volt. Ritkán fából készült, nyeles ivó "csanak" volt. Azt is úgy használták, mint a bögrét.

Zsákjuk nem volt, vagy kevésnek a cselédek közül. Ha gabonát vittek a malomba, akkor az uradalmi magtártól kértek kölcsön. A lisztet fenn a padláson tartották a lisztes ládában, melynek több rekesze volt. Volt helye az első lisztnek, a kenyérlisztnek, a vörös lisztnek, meg a korpának is. Az első lisztből sütötték a kalácsot, a kenyérlisztből a kenyeret, melyhez sokszor még kis vöröslisztet is tettek, mondván, úgy szaporább és nem fogy úgy a kenyér. A gabonát úgy őröltették meg, hogy minél több legyen a kenyérliszt, mert arra volt szükség. Igen sokszor még a kifőtt tésztát is kenyérlisztből készítették.

Ha rozsot is őröltettek, annak is a javát külön tették, amit "rozslángnak" neveztek.

Holmijukat a padláson tartották. A padlás is el volt rekesztve. Legtöbbször rekettye vagy mogyorófa vesszőből készítették fonást s a majorgazda által kijelölt részt azzal fonták körül. Deszkából eszkábáltak rá valami ajtófényt s bekötötték, vagy "beriglizték." Valamiféle jelet is hagytak, hogy észrevegyék, ha valaki odamenne és bent járna. Bár nem nagyon fordult elő, hogy egyik cselédember hozzányult volna a másikéhoz. Aki ezt megtette, azt nagyon rongy embernek tartották s kiközösítették maguk közül. De még az uradalomban sem maradhatott meg, mert a gazda vagy az intéző azonnal el is bocsájtotta.

- Hogyan éltek Bertalan pusztán?

- Öregapámnak az évi konvenciója évi 16 q gabona volt, melynek fele buza, fele pedig rozs volt. Ezt a gabonát "fertál" évenként mérték ki a cselédeknek. Ezenkívül néhány forint "fertál" pénzt is kaptak. De hogy

mennyit, azt nem tudom, pedig emlegette, de elfelejtettem. Kapott ezenkívül 12 méter fát tüzelőnek, ezenkívül egy hold földet kukoricának, vagy krump-
linak. Ebből mérték ki a konyhakertnek valót is. Ezt az uradalom megszántat-
ta. De minden egyéb munkát maguknak a cselédeknek kellett elvégezni. Járt
ezenkívül egy hold rét is. Általában a Rinya mellett mérték ki, mely sásos,
zsombékos, nádas, kákás volt. Nem lehetett belőle 600 - 700 négyszögölnél
többet használni, mert a termését nem ette meg a jószág. Ebből tartották
el az egy marhát szaporulatával, mert csak ez volt megengedve. De tarthattak
még egy anyagöbét is malacaival a termett kukoricából.

A kukorica közé vetettek babot és tököt. A babot télen elfogyasztot-
ták, a tököt megették a disznókkal. A magját ugyan kiszedték, megszári-
tották és az olajütőben kiütötték. Bőjtben káposztára tették, különben vi-
lágításra használták, pipicsben égették. Néhány bokor uritököt is vetettek
és azt ősszel, télen megették. Különösen a gyerekekre szerette, mert gyü-
mölcs helyett is ezt kapták, mivel a pusztán nem volt semmiféle gyümölcs.
Legfeljebb az utak szélén lévő eperfának a gyümölcsét, a fekete, fehér,
vagy a hamvas "szödröt" szedték és ették.

Amint már említettem, öregapám sokszor emlegette, hogy a marhán és
a disznón kívül még neveltek baromfit, csirkéket, tyukokat. Ezeket ünnepek
alkalmával fogyasztották el. Volt még kacsá is, amit csak récének neveztek.
Ezeket ősszel megtömték és mikor meghiztak, akkor vágták le. A vérét felfog-
ták, vöröshagymát aprítva megpirították és a vérrel megsütötték. Sokszor
még apró kenyérdarabkákat is sütöttek bele, mert így több lett, többet le-
hetett belőle enni.

Libát a pusztán nem volt szabad tartani, mert az belement a vetésbe és
ott kárt tett. Aztán a szérüskertbe is kimentek, ahol kihuzgálták a gabona
kazlaktól a gabonaszálakat, lerágták a kalászokat, meg sokat el is pocsé-
koltak belőle.

Amelyik cseléd egy kicsit ügyesebb és élelmesebb volt, az egy - két
birkát is tartott. Ezek együtt jártak a disznókkal, de ezért már külön
őrzési díjat is kellett fizetni a cselédek disznait őrző kanásznak. Vagy
ugy fizették ki a kanásznak, vagy levonták a cselédbérből.

- Milyen volt a ruházatuk ?

- Öregapám ruhája asszony szőtte fehér kender, vagy lenvászonból készült. Ebből volt a gatyája, inge. De úgy emlegette, hogy széles gatyája is volt. Ünneplőre fekete posztóból mellény, meg nadrág. A mellényen, lájblinak is mondták, gömbölyű gombok voltak. Azt mondta, hogy ezüstből, de én azt nem hiszem el, hiszen nem volt olyan jómódu, hogy ilyenre került volna. Volt neki egy fekete kalapja is, amit a böhönyeí vásárban vett. Aztán az asszonyok tudtak fonni szalmából is kalapot. Ezt maguk csinálták, mert némelyik cselédasszony elég ügyes volt. Öregapám télen is kalapot hordott. De voltak olyanok is, akik birkabőrből, vagy nyulbőrből csináltak maguknak sapkát. A bőrt valamelyik pásztorember készítette ki, mert ehez is értettek.

A lábbelijük bocskor volt, amit bocskorosoknál vettek, vagy maguk készítettek. Öregapám sokszor emlegette, hogy a bocskor nagyon jó, kényelmes viselet volt. Nagyon könnyen lehetett benne járni. Aztán ha csak szert tehettek rá, vettek egy pár csizmát is, melyet ümepkor viseltek. Máskülönb az ágy fölött a gerendába verve volt egy szög, a csizma arra volt felakasztva. Azért, hogy az egér bele ne menjen és meg ne rágja.

A gyerekek, fiuk és lányok, kora tavasztól késő őszig mezitláb jártak egészen addig, míg az első dér meg nem jött. De az asszonyok is, mert kevésnek volt cipője, legfeljebb tutyija, melyet vásárban a "tutyis"-tól vettek és a talpa alá "erős kendervásznat vetettek", varrtak. Ha máshonnan nem, akkor a magtárból "szerezték" a kimustrált zsákok közül.

Azt már említettem, hogy némelyik cselédnek volt birkája is. Ha azt levágták, vagy megdöglött, akkor megnyuzták, a bundájából bekecsét készítettek úgy, hogy a bőrt tölgyfagubacccsal, illetve annak levével, meg timsóval kikészítették, mert arra nem jutott, hogy timárhoz vitték volna el és azzal csináltatták volna meg. Így aztán nem valami puha volt a bőr, de hát azért jó volt.

- Volt-e a cselédeknek valamennyi szabadságuk ?

- Az attól függött, hogy ki milyen cseléd volt. A gyalogbéresnek vasárnap meg ünnepnapon nem kellett dolgozni. De ha a munka úgy kívánta, akkor nem volt se vasárnap, se ünnepnap. Nyen volt a kaszálás, széna vagy

más takarmány gyűjtés, boglyázás vagy hordás, kazalozás. De ha szoros volt a kapálás, ősszel a betakarodás, akkor bizony nem volt ünnep. Egyik ilyen nagy ünnep volt, ahogyan öregapám elmondta, az urnapja. Akkor is el kellett menni gyűjteni a takarmányt. Mivel ünnep volt, a cselédek nem akartak elmenni, akkor az intéző a csendőröket hívatta és azokkal hajtatta ki a cselédeket a munkára.

Az ökrös béresnek, vagy a kocsis béresnek ünnepnap is reggel és este el kellett látni a jószágot. Ha éppen valahová mégis el kellett menni, akár temetésre, akár lakodalomba, vagy bárhová, maga helyett mindig kellett valakit állítani. De ezt be kellett jelenteni a gazdának, s ha az megengedte, akkor lehetett elmenni.

Ha a cseléd helyet akart változtatni, vagy az uraság túl akart rajta adni, akkor adott neki szabadságot "helkeresésre". Ugy emlékszem, hogy Gyümölcsoltó boldogasszony" tájban, márciusban volt, a költözködés pedig mindig április 24-én, szentgyörgynapkor.

Egyetlen olyan nap volt, amikor az uraság nem engedett dolgozni. Ez pedig augusztus 20-a, szent István király napja volt. Ilyenkor a jószág esetében kívül más munka nem volt. A csendőrök is figyelték, hogy ki dolgozik, s ha meglátták, feljelentették és megbüntették. Ugy mondta öregapám, hogy a pógár reformátusok ezt nem tartották ünnepnek, kiszökdöstek a határba, ilyenkor a kukoricásban borsót /babot/ szedtek. Jónéhány ilyen embert mindig megbüntettek.

- Volt-e valamilyen szórakozás a cselédség körében?

- Ugy emlegette öregapám, hogy vasárnaponként ebéd után a fiatalok kimentek a "kisirét"-re. Ott játszottak, kergetőztek, "lityáztak". Labdát, melyet rongyból varrtak, felfelé dobálták, aztán elkapták. Ugy mondták, hogy most "csingáznak". Volt olyan játék, hogy "hátsó pár előre fuss." A kisebb fiugyerekek meg "blinckéztek." Sárból kis golyókat csináltak, azokat kiégették. Hogy megismerjék, hogy melyik kié, kiégetés előtt megfestették. A feketét bodza termésével, a barnát diófalevéllel, a sárgát vöröshagyma héjával. Néha vásárban ajándékként üveggolyót vettek egyik-másik cseléd gy e

reknek. Ezért 5-6 másfajta golyót, "blikkert" lehetett cserélni. Aztán gomboztak. Lyukat ástak a földbe, majd egy bizonyos távolságból dobták a lyuk felé a gombot. Leguggoltak, majd a hüvelyk, vagy mutató, vagy középső ujjal igyekeztek a lyukba "belepöckölni". Ha már valamelyik gomb közel volt a lyuk széléhez, akkor egy megpöckölt gombbal igyekeztek a lyukba belepöckölni, belelökíteni, vagy a lyukat átugrasztani. Aki a lyukba pöckölte az ellenfél gombját, az a bepöckölőé lett. A különféle gomboknak meg volt az ára a cserében. Egy nagy gombért 2-3 kisebb gombot is adtak. Ha nem vették észre, akkor bizony otthon a nagykabátokról is levagdosták a gombokat, és elvitték játszani. Majdnem minden gyermeknek volt egy kis ruhából varrt zsákja, zacskója, olyan volt, mint egy kis zsák, abban tartották a gombokat. Sokszor volt cserélés. Ilyenkor elmondták, hogy „cserebere, fogadom, többet vissza nem adom.”

Ősszel eljártak egymáshoz segíteni a kukorica fosztására. A gyerekek összeszedték a kukorica "haját", azt meg is szárították. Télen aztán kukoricaszárból készítettek "ökröket", kis jászolt, abba tették a szárított kukoricahajat, az volt a takarmány.

A gyermekeknek szórakozás volt a káposzta eltevés is, mert akkor ott settenkedtek a káposztaszelők között és jóllaktak "káposztatorzsával." Ezenkívül megunták magukat, csináltak kukoricaszárból hegedüt, nádból sipot, azt nyektették, míg meg nem unták.

A felnőttek között volt olyan, aki tudott malmozni. Ezek órákon át malmoztak babszemmel és kukoricával.

Némelyik ügyesebb ember fából kis ökröket faragott, azoknak kis jármot is csinált, meg még kis szekeret is. Ezt megtartották és feltették a "kászli" vagy az "XXXXXXXX ómárium" tetejére, s ott tartották.

Ostornyelet faragtak, meg maguk fonták a pásztor cselédemberek ostoraikat is, melynek végére kenderből font sudarat erősítettek. Ezzel nagyot lehetett durrantani. Télen fűzfából nyolc vesszőből korbácsot fontak, de volt olyan is, aki 12 vesszőből tudott korbácsot fogni. Ezeket főleg az aprószenteki korbácsoláskor használták.

Télen, amikor nem lehetett kint járni, akkor előkerült a citera. Kevés

olyan cselédember volt, aki szépen citerázott. Citeráztak hallgatót, ezt a citerával együtt dalolták, de citeráztak csárdást is, erre meg a fiatalok táncoltak. Ilyenkor előtte fellocsolták a cselédszoba földjét, hogy ne legyen olyan nagy a por. Szombatoként pedig agyaggal, " sárga földdel ", illetve az abból készült lével felmeszelték, hogy vasárnapra tiszta legyen. Kilyukasztott tejesfazékba vizet öntöttek és szép, cifra rajzokat, figurákat, főleg karikákat, meg nyolcsokat öntöztek a szoba földjére, ami mindaddig meg is látszott, míg teljesen fel nem száradt.

A citera mellett volt a " brummogó ", a köcsög duda. Ilyet sokan tudtak csinálni, mert nem kellett hozzá más, mint egy tejesfazék, egy nád-szál, egy disznóhólyag, meg egy darab madzag. A disznóhólyagot még télen a disznóöléskor felfujták, megszáritva ott lógott egy szögön a mestergezenda alatt. Aztán hogyha szükség volt rá, csak elővették és megcsinálták a brummogót, a köcsögdudát.

Citera, meg köcsögduda muzsikára néha kint a cselédudvaron ~~is~~ lévő nagy szederfa alatt is táncoltak. Valahogyan itt szégyenlősebbek voltak a lányok, mint mikor bent a szobában táncoltak. Hogy ez miért volt, azt nem tudom, mert erről nem beszélt öregapám.

- Milyen szokásokról, babonákról beszélt nagyapja ?

- A babonákban, meg egyéb dolgokban, főleg a férfiak nem nagyon hittek, inkább csak egymás, főleg a gyermekek ijesztésére beszéltek róla. Ilyet például, hogy éjjel ment a tüzesember, mert vagy az uraságnak, vagy a cselédeknek nem jól mérte ki a földet és ezért éjjel égett a lelke. Ez világított. Aztán ha kisgyerek született, azt egy héten belül meg kellett keresztelni, mert ha meg talált halni, akkor nem üdvözült, hanem a pokolba került. Ha betegség volt a gyerekek körül, akkor nem vitték orvoshoz, mert az pénzbe került volna, meg orvosságot is kellett volna venni, az is pénzbe került volna. Majdnem minden faluban és pusztán volt ugynevezett tudós, javós asszony. Az a beteget megöntötte, ráolvasott, gyertyát égettetett. Aztán vagy elmúlt a betegség, vagy nem. Ha nem, akkor igen nagy gonosz szellem volt a közelben, az nem engedte meggyógyítani.

A fecske madarat igen szerették. De ha átröpült a tehén hasa alatt,

akkor biztosan véres lett a tehén teje. Különben akkor is véres lett, ha azt valaki megrontotta. Azt nem hitték el, hogy valami bogár is megcsipette a tehén tőgyét.

Ha disznók betegedtek meg, azok is rontást kaptak.

Az emberek ha megbetegedtek, akkor különféle füveket főztek meg, annak a levét itták. Ha valakinek eltörtött a keze, vagy a lába, akkor nem az orvos rakta helyre, hanem a csontrakó. Ha valakinek fájt a foga, akkor meg legtöbbször a borbély húzta ki. Gyermekeknél úgy, hogy a fájós, vagy a mozgó fogra madzagot kötöttek, másik végét meg az ajtókilincsre. Ha ezzel készen voltak, akkor berántották az ajtót. Így az a fogat kirántotta, de sokszor ki is törte, akkor meg még jobban fájt. Sokszor nagy baj is lett belőle, mert elromlott, ekkor aztán mégis kénytelenek voltak orvoshoz menni.

Ha valami seb volt a kézen, vagy a lábon, arra utifü levelet kötöttek. Ha meg azt akarták, hogy a genny, a "csunyaság" kijöjjön, akkor mézes kovászt, vagy ha volt, piros paradicsomot kötöttek rá. Azt mondták, hogy az kihuzza a gennyet. Ha valakinek a lábába túske ment, vagy "törés" keletkezett, arra megrágott sós kenyeret tettek.

Ha valakinek fájt a dereka, akkor kisebb gyerekekkel "megtiportatták", vagy valami cigányasszonnyal megkenették. Hogy jobban lehessen kenni, egy kis zsirt tettek a kézre, úgy jobban csuszott.

- Mit csináltak születéskor, kereszteléskor, lakodalom vagy haláleset alkalmával?

- Ha a cselédasszony várandós vált, akkor már előre készültek a szülésre. Azt mondták, hogy nem szabad az asszonyokat kimélni, mert akkor nehéz lesz a szülés. Csak hadd dolgozzon, kapáljon, emeljen. Az nem árt sohasem. Akkor megerősödik. Ha már elérkezett a szülés ideje és az asszony "vesződni" kezdett, akkor valaki elszaladt a bábáért. Míg az megérkezett, addig melegítettek egy nagy fazék vizet, hogy majd lehessen mibe megfürösztetni a gyereket. Elővették a "fürösztő teknyőt", vagy ha nem volt, akkor kölcsönkérték. A gyerekeket, meg a férfiakat kiharancsolták a lakásból. De egy-két idősebb asszony bent maradt a szobában és azok ott voltak a bábaasszonnyal együtt a szülés ideje alatt is. Nagy volt az öröm, ha fiu

gyermek született. A lánynak nem örültek annyira még akkor sem, amikor már több fiu után született. Mert a leányt nem lehetett odaadni bójtárnak, később fél, vagy háromnegyedrészes konvenciósna.

Néhány napig, ha ott lakott a szülőasszony anyja, vagy testvére, az főzött a családnak. Ha meg nem ott lakott, akkor valamelyik szomszédos cselédasszony, de az is csak néhány napig, mert hamar felkelt, nem ~~úgy~~ úgy, mint a "pógár" asszonyok, akik hosszabb ideig feküdtek "gyerekágyban", a kinek vitték a "paszitot" a komaasszonyai.

A keresztelő is egyszerű körülmények között történt. Nem volt nagy eszem-izsom. Ilyenkorra vettek egy kis pálinkát, abból ivott a komaasszony, meg a koma is. De még a bábaasszony is, aki szintén jelen volt keresztelőn. Levágtak egy tyukot, azt megfőzték s megették. A bába is kapott egy tyukot, meg még valamit azért, amiért egy hétig mindennap odajárt "főrösztelni" a kisgyermeket.

Az ujszülött lábát bepólyázták, "befáslizták", hogy egyenes legyen és ne görbén nőjön. A cselédasszony sokáig szoptatta a gyermekét. Ha jó idő volt, akkor úgy, hogy kiült az udvarra egy kis-székre, vagy a bejárat küszöbére. Aki arra ment, az megnézte a kicsit, de néhányszor gyengéden megköpdöste babonából, hogy beteg ne legyen és rontás ne érje.

A cselédlegény legtöbbször cselédlányt vett el feleségül. Akit el akart venni, legtöbbször ismerte, mert szülei azon a pusztán laktak, vagy valamelyik közeli pusztán. A cselédek általában ismerték egymást. De ha távolabbi volt a legény, vagy a leány, akkor úgy ajánlották, "kommendáltak" őket egymásnak. Valahol megismerkedtek. Aztán ha megtetszettek egymásnak, hamarosan meg volt a "kéretés", meg a lakodalom is, mert bizony az a legény, aki házasodni akart, messzebbre nem nagyon ért rá elmenni. Megelégedett azzal a lánnyal, vagy legénnyel, akik közel voltak.

A leánykérés után hamarosan kitűzték az esküvő napját. Időben bejelentették a papnak, hogy az háromszor ki tudja őket hirdetni a ~~temp~~ templomban. Aztán szombaton délután - általában ez volt az esküvő napja - a papnál megesküdték. Nagypám már a jegyzőnél is, de dédapám még nem.

Nem nagy lakodalmat tartottak, mert nem volt miből. Néhány tyukot,

legfeljebb egy birkát vágta. Sok vendéget nem hívtak. A testvéreket, komát, meg a béresgazdát. Így is voltak elegenden. Csak egy vacsora volt. Ezt is meg kellett később "rongyoskodni," koplalni.

Vacsora után egy kis zene is volt. Legtöbbször citerára. De azt is emlegette öregapám, hogy volt egy ember, aki dudálni is tudott. Volt olyan idő, hogy az muzsikálta ki a lakodalmat.

Sütemény valami kalácsféle, meg pereg volt. Ezt kemencében sütötték. Aztán ~~ha~~ rétest is szoktak sütni, de nem mindenhol. Piskótát, meg tortaféléket nem sütöttek, azokat nem is ismerték Öregapám idejében. Meg nyalánkságnak tartották volna az ilyesmit, ami nem cselédembernek, hanem az uraknak való. Némelyik cselédlány beszélt róla, ha bejáratos volt a kastélyba és ott kapott a szakácsnétól, vagy a szobalánytól tortát. Férfi ember nem igen evett ilyesmit.

Ha halott volt a háznál, az bizony le lett takarva lepedővel s ott volt az ágyon, míg meg nem hozták a koporsót. Aztán abba beletették s úgy volt mindaddig, amíg el nem temették. Ha valaki meghalt, egy kendővel leterítették a szobában a tükröt. Ilyenkor nagyon csendesen beszéltek, csak éppen a legszükségesebbeket. A gyerekeket, hogy ne féljenek, addig átvitték valamelyik szomszédos cselédlakásba s a temetésig azok ott voltak. Ilyenkor nem raktak tüzet a szobában, csak a füstös konyhában.

A koporsót legtöbbször az uradalom faragó bérese csinálta, aztán fekete festékkel bemázolta. Ugyszintén a faragóbéres csinálta a keresztet is. Ezt legtöbbször tölgyfából, hogy sokáig megmaradjon. A koporsóra ritkán írták rá a nevet, csak a keresztre. Arra azt is, hogy hány éves volt és mikor halt meg.

A sirt a komák, meg a cselédember társak ásták meg. Ha nagyobb volt az uradalom, akkor nem a falu temetőjében temették el, hanem az uradalomában.

Papot meg kántort a faluból az urasági hintó, a parádés kocsi hozta ki. A temetés egyszerű volt, ritkán volt ugynevezett "köpönyeges" temetés, mert az sokba került. A halottas menet előtt vitt keresztre egy kis törülköző kendőt akasztottak, mely felváltva hol a papé, hol a kántoré

lett.

Az asszonyok siratták halottaikat, de nem olyan hangosan, mint a pógároknál, meg a reformátusoknál volt szokásban. Nem jajgattak olyan nagyon, nem sorolták el, hogy milyen ember, vagy asszony volt.

A koporsót nem gyászkocsira tették, hanem szekérre. A szekér elé ökröket fogtak, azok húzták a szekeret. Ritkán fordult elő, hogy lovas kocsival vitte volna ki a halottas koporsót a temetőbe.

A koszorút nem úgy vették, hanem maguk fonták, vagy virágcsokrot készítettek.

Mikor a koporsót leeresztették a sirba, akkor egy-két csokrot is beledobtak, egy-egy zsebkendőt, meg egy marék földet.

Mikor a pap, meg a kántor elvégezték a maguk dolgát, akkor a temetésen résztvevők még kis ideig ottmaradtak s csak azután mentek haza.

Halotti tort nem szoktak tartani, mert nem volt miből. Néhány napig még emlegették a halottat, aztán lassan elfelejtették. Az uraság ritkán szokott résztvenni a temetésen. Legtöbbször az első bérest, vagy a gazdát bízta meg, hogy menjen el. Ha a család nagyon szegény volt, akkor az uraság a faragóbéres által készített koporsó árát nem vonta le a konvencióból, hanem elengedte.

Elég sok halott volt egy-egy pusztán. Főleg nagyon sok kisgyerek halt meg. Ezeknek a koporsóját nem festették be, vagy ha igen, akkor fehérre. Ezt nem is szekér vitte ki, hanem csak úgy kézben, vagy ha olyan kicsi volt a koporsó, akkor a keresztanyja a fején.

Ulyenkor, hogy minél kevesebbe kerüljön a temetés, még pap sem volt, hanem csak a kántor. Öregapám mesélte, hogy sok ilyen temetésen vett részt.

A temetői sirokat mindenszentek előtt megtisztították, rendbehozták, aztán gyertyát égettek. Kevés olyan cselédsír volt, melyet esztendő közben olyan nagyon gondoztak volna és teleültették volna virágokkal, mint az manapság szokásban van.

- Milyen volt a cselédudvar, a cselédlakás környéke?

- Szemben az ajtóval mérte ki a gazda mindegyik cselédnek, hogy hová építheti a kis disznóólat, vagy hová teheti a deszkából készült baromfió-

lat. Oda kellett rakni a fáját is, amit kapott. Így mindene egy helyen volt. Maga az udvar nem volt bekerítve.

Az udvaron volt a közös kut, mindenki onnan hordott vizet. Ezek a kutak gémeskutak voltak, sudárfával, rajta fából készült vödörrel. A kutnak volt kávája is fából, vagy deszkából. Mivel mindenki erre a kutra járt, aztán kilocsogatta a vödörből a vizet, a kut környéke mindig sáros és nedves volt. Sokszor a víz is visszafolyt a kutba. A közelében nemegyszer pocsolya, " pocséta " volt. Itt bizony jól érezték magukat a récék. Téli időben a kilotyogatott víz megfagyott, nagyon kellett vigyázni, hogy valaki bele ne essék a kutba. Ha sokáig hideg volt és jeges a kuthoz vezető út, akkor kis polyvával vagy törekkkel hintették fel, vagy az asszonyok hamut szórtak az utra. Akkor nem volt olyan sikos, csuszós .

A kutnak nem volt fedele, így bále potyogott a por, a falevel. Sokszor még a macska is beleesett. Ilyenkor köpkölnöttek az emberek, mert utálták a vizet és a beledöglött állatot. De mivel más nem volt, csak innen hordták a vizet és továbbra is ezt használták.

A kut közelében sok helyen nagy szederfa állt. Azt mondták, hogy az azért jó, mert árnyékot tett a kut fölött. De amikor az eper érett, a kacsák is ott tanyáztak és oda piszkítottak. A kisebb cselédgyerekek is onnan szedték fel a " szödröt " és bizony mosatlanul megettek.

Árnyékszék öregapám idejében a pusztán nem volt. Kis dögukat a férfiak a favágító mellett intézték el, nagy dögukat pedig kissé távolabb a "zanócásban. " Papírt nem használtak, hanem lapulevelet. Amikor lapulevel nem volt, akkor meg kukorica csutkát, amit azon helyen el is dobtak.

Nyáron elég bűdös volt az a hely és nagyon kellett vigyázni, hogy hová lép az ember. Ilyen tekintetben bizony nagy volt a rendetlenség a pusztákon.

- Hallott-e arról a nagyapjától, hogy valami szerencsétlenség történt?

- Ilyenről is beszélt. Volt a pusztán egy pár bivaly. Arról beszélt, hogy nagyon erős állatok voltak. Betakarodásra, meg takarmányhordásra használták őket. Azokkal huzatták a nagy batárt. Ha nagyon meleg volt, akkor

igen lusták voltak. De ha vizet éreztek, akkor megvadultak és a víz felé szaladtak. Nem lehetett őket megtartani, megfékezni. Egyszer malomba volt velük a bivalos és a cselédek lisztjét hozták velük haza. Masinálás után volt és igen nagy volt a meleg. Megérezték a Rinya vízének a szagát. Mint a villám, úgy futottak a szekérrel a mezőn át a Rinya felé. A bivalos meg akarta őket fogni, de elesett, így a szekeret keresztül húzták rajta és a bivalos meg is halt. A szekeret belevitték a Rinyába és a szekéren lévő liszt egy része olyan lett, mint a kovász. Algg tudták a cselédasszonyok mert azok is látták az esetet, a lisztes zsákokat kicipelni a vizből. A bivalyok nyakig belefeküdtek a vízbe. Mikor jól lehültek, akkor kimásztak a vizből s megindultak hazafelé.

Egyszer meg a pusztá gulyását a csorda bikája öklelte felés taposta meg, aki szintén meghalt.

Azt sokszor emlegette, hogy nagyvadászat volt. Hajtóknak kirendelték a cselédeket. Az urak reggel a vadászat előtt jól bepálíráztak, aztán mikor körbe hajtották a nyulakat, akkor az egyik vadász a hajtót lőtte agyon. Szegény asszony három gyerekkel maradt özvegyen. Akkor még a meghaltat hibáztatták, hogy miért nem vigyázott.

Öregapám egyik jó komája meg úgy augusztus végén elment a legelőre, ahol nagy vadkörtefák voltak, hogy szedjen vadkörte. Mert ha az megpuhult, nagyon szerették a gyermekek. A vadkörte, meg a vadalmát összeszedték, megtörték, kinyomkodták és igen jó ecetet lehetett belőle csinálni, azért nem kellett pénzt kiadni. Ez az ember felmászott a vadkörtefa tetejére. Ott letörött alatta az ág, leesett és meghalt. Mivel este nem ment haza, egész éjjel keresték, de csak vasárnap reggel találták meg, mikor már kivirradt, akkor meg már meg volt halva.

Azt is emlegette, hogy valamelyik cselédlány lábát megszurta a tüske, aztán elmérgesedett a szurás helye. Nem vitték orvoshoz, így vérmérgezést kapott és belehalt. Igennagy temetése volt. A legények vállon vitték ki a koporsóját a temetőbe. A leány pájtásai mind fehér ruhában álltak a koporsója mellett. Azt mondta, hogy olyan nagy temetést nem látott sohasem, mert a környező pusztákról is mindenki ott volt, Még az

uraság, meg a felesége is ott volt a temetésen. Szép koszorut is vittek, mert a lány bejáratos volt a kastélyba, ahol igen szerették, mert jó lány volt. Ha meg nem halt volna, talán még szobalány, vagy szakácsné is lett volna belőle.

- Mit tud arról, hogy még merre szolgált a nagyapja?

- Volt Lábodon a Széchenyi grófnál, ahol négyökrös béres volt. Az tán itt Kutason a Dóka uraságnál szintén négyökrös béres. De szolgált Szende pusztán, Pogácsás pusztán, Sötét kerékben, Vöröskolban. Ott már juhászko-
dott és amint elbeszélte, ott jó helye volt. Sokáig meg is maradt.

- Mit tud nagyapja gyerekeiről? Élnek-e s ha igen, merre laknak?

- Öregapáméknak hét gyerekük volt. Ezek közül legidősebb az én apám, József, aki most is él, Kutason lakik és az állami gazdaság nyugdíjasa. János nagybátyám is él, nyugdíjas, saját háza van és Jákóban lakik. Juli nagynéném vasutashoz ment férjhez, Pécsen laktak, de ő már meghalt. Mari nagynéném Szabáson lakik, nyugdíjat kap az ura után, aki már meghalt. Géza nagybátyámnak Toponáron van háza, a tsz-ben dolgozott, onnan kap járadékot. Pista nagybátyám Dombóváron vasuti raktáros, szép háza van. Tera nagynéném Lábodon lakott, de már nem él. Néhány éve, hogy meghalt.

Ezután egy más alkalommal Hérincs Lajossal Kutason lakó édesapját látogattuk meg. Ő volt nagyapja legidősebb fia és a családi szokás szerint a József nevet kapta. Hérincs József 1903-ban született Jákóban. Csak két osztályt járt iskolába - Segesden - így gyengén tud írni és olvasni is. Ő kevésbeszédű ember. Ezenkívül nagyothalló. 17 éves korában kapott valami fülbetegséget, akkor a füle tövénél felvágták, megoperálták és azóta nagyot hall. Életétől tőlük az alábbiakat tudtuk meg.

Tíz esztendőskorában már bojtárkodni kezdett apja mellett, aki juhász volt abban az időben. Amikor 12 esztendőskor lett, akkor egy másik pásztor embernek, aki a "szilaj gulát" őrizte, annak lett a bojtárja. Itt kosztot kapott, meg ruhafélét, apjának meg négy mázsa gabonafélét fizettek. Tizennégy esztendőskorában már elszegődött fél konvenciósk béresnek és az is volt tizennyolc éves koráig. A fél konvenciósk béresnek éppen úgy kellett végezni minden munkát, mint az egész konvenciósknak, csak kaszálni

meg zsákolni nem kellett. Ehez, különösen míg kisebb volt, nem volt ereje.

19 esztendő volt, mikor megnősült. Felesége Markó Anna, böhönyei leány volt. A Markók Böhönyén valamikor jó módu "pógár" -ok voltak. Aztán a Markó család egyik ága, melyből anyja is származott, eladósodott, elszegényedett, így anyjának az apja már Felsőbogát pusztán szolgált az uradalomban. Felesége apjának egyik leánytestvére még az első világháború előtt kiment Amerikába, ahol férjhez ment és férjének szállodája volt. Ez az asszony 1938-ban járt itthon Magyarországon, de már nem él, régebben meghalt.

Hérincs József amikor nősült, akkor Bertalan pusztán szolgált. Ő is négyökrös béres volt. Ő is ekéggé "vándorló" életet élt. Itt van kezében a "cselédkönyve." Abból irtam ki, hogy mikor és hol szolgált, mielőtt életéről maga is beszélne.

"Széchenyi Bertalan gróf segesdi uradalmának bogát pusztai intézése, szekeres béres. 1924 április 24 - 1927 április 24. Szolgálati kötelezettségének eleget tett."

"Nagyságos Förster János kutasi bérgazdaságában mint kocsis. 1927 április 24 - 1929 április 24. Szolgálati kötelezettségének eleget tett. Csányi Sándor sk. gazda."

"Hg. Windisch - Graetz Lajosné földbirtokos, Kiskorpád. szekeres béres. 1929 április 24 - 1930 április 24."

"Nagys. Förster János nagybérllő Kúta, igás kocsis. 1930 április 24 - 1931 április 24."

"Méltóságos Huszár Aladár földbirtokos Kutas. szekeres béres. 1931 április 24 - 1932. április 24."

"Böröczffy János Szabás, kocsis. 1932 április 24 - 1933. április 23."

"Felsőbogátpusztai bérgazdaság, szekeres béres. 1933. április 24 - 1937 április 1."

Ezután két esztendő nincs a cselédkönyvébe bejegyezve. Azt mondta, hogy a Hertelendy kutaskozmai földbirtokosnál szolgált, de nem tudja,

állt össze. Az előbb említett özvegyasszonytól van egy fiu gyermeke, majd akivel jelenleg is együtt él, attól egy fiu és egy leány gyermeke.

Hogy a családi élete miért alakult így, arról ő nem szívesen beszélt. A család életének folytatását a második fia, Lajos mondta tovább, amit igyekeztem teljes részletességgel lejegyezni~~ni~~ annál is inkább, mert később igen nagy fordulatok és változások történ~~tek~~tek a család életében.

Hérincs Lajos és családja élete.

- Amint említettem is, a családban én vagyok az élők közül a mások~~ok~~ gyerekek. Apám akkor a Huszár Aladárnál szolgált Kútsón és bent laktak a faluban. Abban a cselédházban láttam meg a napvilágot, ami a Szenthármosság szoborral szemben van és most bontatja le az Állami Gazdaság. Én 1931 június 28-án születtem. Később is sokat jártam abban a házban, abban a lakásban is. Itt minden cselédnek külön szobája volt, meg egy kis konyha, de spájz már nem. Az ólak ott sorakoztak az udvaron és hasított fából voltak összeállítva. Ugyancsak ott volt a fa is. Kiskert vagy virágos kert nem volt. Egy kútra járt mindenki, mely abban az időben gémes, később pedig hengereskeres~~es~~es kút volt.

Ahol most az állami gazdaság gépműhelye van, ott voltak a szénás boglyák, meg a szénás szénás kunyhók is. Ott voltak a répák meg a krumplik is leföldelve. Nem messze volt a cselédistálló, ahol a jószág, egy-egy tehén borjajával nevelődött.

Nálunk akkor még nem nagy volt a család, így apámnak volt egy tehene, egy anyagöbéje, néhány malac, 15-20 tyúk, egy-két kottlósalja csirke, meg néhány réce. Azonban apám sokszor említette, hogy~~a~~ disznókhoz nem volt szerencséje. Egyszer a göbe hanyta el a malacokat, máskor meg olyan südőcskék korában orbánc, vagy pestis vitte el őket. Biztosítás nem volt, így potyára volt a munka, meg az eleség pazarlása. Jól éltek a cigányok, mert azok vitték el a döglött disznókat. Pedig tiltva volt, hogy nekik adják. Ki kellett volna vinni a dögtemetőbe és ott elásni. A dögtemető a vasuton alul volt és be volt kerítve~~ni~~ dróttal. De a cigányok a drótot is lefeszgették a kerítésről és a dögöt még a földből is kiásták és elvitték.

- Mire emlékszik, mivel játszott kiskorában ?

- Emlékszem, hogy még nem jártam iskolába, de már akkor is nagyon szerettem játszani. Egy kis klott gatyám volt és ha jó volt az idő, csak az volt rajtam. Persze, mezitláb. Nem is emlékszem, hogy mikor volt először lábbelim. Kint szaladgáltam. Aztán kivittem a kést, kukoricacsutkát faragtam, vagy egy fadarabot. Összeszedtem agyufás skatulyákat, azokat szétbuntottam. Ezekből lehetett ökröket csinálni. Apám sokszor hozott haza tölgyfa gubitát, gubacsot. Abból készült a pipa. Persze, dohány nem volt bele. Rongyból csináltam labdát. De a cselédlányok maguk készítették a játék babát is. Keresztbe kötöttek két kis botot, arra aggattak, vagy öltögettek rongyot és kész volt a baba is, meg a ruha is. Én is szerettem babával játszani.

Arra is emlékszem, hogy elég korán megtanultam csunyán beszélni. A cselédemberek, meg a cselédasszonyok nem nagyon válogatták meg a szavakat. Kéromkodtak is, meg disznóságokat mondtak, amit én is hamar megtanultam. Legtöbbször nem is tudtam, hogy mi mit jelent. Ugy mondtam, ahogyan a nagyobbaktól hallottam. Csak akkor szóltak rám, ha valaki idegen hallotta, hogy nem szabad olyan csunyán beszélni. De azt már nem mondták, hogy hogyan kellene szépen mondani.

Mikor iskolába jártam, bizony sokszor kikaptam a csunya beszédért. Csak akkor tudtuk, hogy csunyát mondtunk, amikor a tanító néni rákk szólt, vagy a tenyerünkbe csapott a mogyorófa vesszővel. Sokszor nemcsak egymásnak mondtunk csunya szavakat, hanem a leányoknak is. Az idősebbek sokszor még biztattak is bennünket, hogy miket mondjunk, ők meg jót nevettek rajta.

Azt mondják, hogy később is igen játékos gyerek voltam. Elég jól tanultam, de a játék mindig kellett. A segesdi bucsun az "ócsó János" -nál vettem egy fanyelű, ugynevezett "bugyli bicskát." Igen jó, éles bicska volt, jól lehetett vele faragni. Így magam faragtam az ostornyelet, meg a botot. Ostornyelet kőrisfából, meg vadkörte fából faragtam, mert az ha megszáradt, szép piros színű lett. Botnak valót meg kökényfából vágtam kis a kisbaltával. Annak a végén volt bunkó, azt jól el lehetett dobni és jól oldalba vágni a kódorgó marhát. Amikor már akkora voltam, segitettem a csordásnak. Aztán ha nem fogadott szót a jószág, akkor bizony jól oldalba dobtam a bottal.

Még szerettem nyilat is csinálni. Eztogyorófa vesszőből, azt hajlitottam meg. Arra kötöttem a madzagot. A nyilvessző cirokszár volt, melynek végébe szeget tettem. Most már tudom, hogy ez milyen veszedelmes játék volt. Még az a szerencse, hogy soha nem történt baleset.

Labdázni is nagyon szerettem. A csirások összeszedték a marhák vakarásakor a tehénszőrt és az lett meleg vízben áztatva és jól összegyurva. Abból lett a jó szőrlabda, amit apám néhány madzaggal körülkötött. Olyan volt, mintha hálóval lett volna körülkötözve. Ezzel játszottak az ugynevezett pumizást. El kellett futni a fal előtt és a futót megdobni. Hogy jól el lehessen találni, arra kellett vigyázni, hogy mindig elébe dobjunk a futónak egy jó méterrel.

Télen, amikor nem lehetett kint járni, játszani, akkor egy nagy gombon keresztül huztunk vastagabb cérnát és ezt pörgettük. Ugy neveztük, hogy ez a "brummogó." Annál jobban brummogott, minél nagyobb volt a gomb.

A pleckázás a tavaszi, meg a nyári idők játéka volt.

10 - 12 esztendőskoromban már ismertem a kártyát. Ez az ugynevezett magyar kártya volt. Kártyajátékból tudtam zsirozni, durákozni, filkózni. Így játszottak a felnőttek is babszemre, vagy gyufaszálra.

Dohányozni elég korán, úgy 11 - 12 esztendőskoromban kezdtem el. Legtöbb cselédháznál volt leveles dohány, amit Mikeből hoztak. Aztán az uradalom is termelt egy időben, abból szerezték és azt hol az istállóban, hol a pajtában dugdosták el, mert tiltották a tartását. Aztán a fiáncok is jártak dohány után kutatva. A dohányt megvágtam, vagy összemorzsoltam, ezután ujságpapírba csavartam és úgy szivtam, mert cigarettapapírom nem volt. Rendszeresen csak 18 éves koromtól dohányzok.

Kerék pusztán laktunk s az első, meg a második osztályba jártam a többi pusztai gyerekekkel iskolába.

Voltak olyan gyermekek, akik hazafelé menet felmásztak a fára, hogy madarat fogjanak a fészekben. Persze, a madár elrepült, legfeljebb tojásokat, meg kis madarakat szedtek ki, amit ledobáltak. Édesapám nagyon szerette a madarakat, sokszor mondta, hogy nem szabad őket bántani. Aztán valaki meg azt mondta, hogy a fészekben bent van a "madarász kigyó." Ettől meg fél-

igy én soha nem szedtem fészekből madártojást, vagy kis madarakat. Ma is szeretem a madarakat, bármifélek legyenek is azok.

- Iskolában milyen taneszköze volt?

- Egy vászon tarisznyát csináltak, amikor felmentem az iskolába. Az első osztályban volt egy ABC-s könyvem, a tarisznyába a palatábla, meg palavessző. Abból kisebb-nagyobb darab volt 2-3 is, mert hamar eltörött. Mikor már tudtam olvasni, akkor a könyveimen kívül elolvastam a kalendáriumot, az majdnem minden cselédháznál volt, de nem egyforma. Így egyik elkérte a másiktól ha másért nem is, legalább azért, hogy megnézegezzék a képeket. Meg aki egy kicsit is szeretett olvasni, az elolvasta. Sokszor vacsora után lámpavilágnál hangosan, hogy az egész család hallja. Néha még a szomszédok is hallgatták.

Bátyám valahonnan hozott egy könyvet, Petőfi Sándor összes versei voltak benne. Ezt igen szerettem olvasgatni. De olvastam én vőfénykönyvet, amit valamelyik vásárból hoztak. De álmoskönyvet is olvastam, mert az is volt. Ujságot nem, mert az nem járt nekünk, de ugytudom, hogy a pusztán senkinek sem.

- Mikor kezdett dolgozni és a pusztán mit csinált?

- Nyolc - kilenc esztendő is lehettem, amikor apám azt mondta, aki akkor a szilaj gula mellett volt pásztor, hogy nyárra nem fogad bujtárt, én leszek mellette. Így aztán még meg sem volt a vizsga, bizony már mindennap, hétköznap, vasárnap, kint voltam apámmal a keréki legelőn a jószág mellett. Sokszor nagyon eluntam magam, mert nem voltak pajtások, nem volt kivel játszani. Csak a kutyánk, egy puli kutya, az mindig velem volt. Mert mikor ettünk, én egy - egy falat kenyeret mindig dobtam neki. Mást nem igen, mert nem volt más, amit az is megevett volna. Néha egy kis szalonna bürkét, amit én sem tudtam elrágni. A vöröshagymát meg nem ette meg a kutya. Amikor a jószággal este mentünk hazafelé, mi apámmal a jószág előtt, a puli kutya meg hátul. Meg nem engedte volna, hogy egy jószág is elmaradjon. Ha félre ment, mindjárt ott termett és helyre parancsolta. Napközben is csak azt kellett neki mondani: "Mackó! Kerítsd csak!" Már is tudta,

· hogy mi a kötelessége.

Ahogy visszaemlékszem, egész nyáron csak egy nap nem voltam a jószág mellett, míg iskolába nem kellett menni. Ez pedig nagyasszony napkor volt augusztusban. Ilyenkor nagyon kevesen maradtak otthon, mert mindenki Segesdre ment, ahol akkor volt bucsu. Anyámmal egyetkerültünk a kápolna körül, a többi időt a ringlispil, meg az ördögháta körül töltöttem. Felülni nem volt pénzem, így odatolakodtam a többi gyerek közé, hogy én is felmehessek hajtani. Ötször kellett hajtani, aztán lehetett egyszer felülni. Mikor a ringlist hajtottam ötször, akkor a lóra ültem fel. Először egy szép fekete lóra. Volt kantárja is, meg kengyelje is. Kicsit szédültem, így még a ló sörényébe is kapaszkodtam.

Hogy honnan, arra már nem emlékszem, de volt valamennyi pénzem. Ezen vettem egy riasztó pisztolyt néhány tölténnyel. Ezzel egyet durrantottam, a többit meg elvittem haza, hogy majd otthon is durrantok vele. Csahogy amikor jöttünk hazafelé, jött egy nagy felhő, alaposan megáztunk. Elázott a riasztópisztoly tölténye is a zsebemben, így bizony nem lehetett vele durrantani, csak a pisztolyt nézegettük néhány napig. Aztán azt is széjjel szedtük és hamarosan nem lett belőle semmi.

- Volt-e valami virág, vagy gyümölcsféle, amit szeretett, amit neveltek a pusztán?

- Kevés olyan cselédház volt, ahol cserépben muskátli ne lett volna. Ezt könnyen lehetett nevelni. Cserépben elfért az ablakpárkányon, meg a kredencen a szobában. Tavasszal meg egy deszkára kirakták az udvarra és ott volt őszig. A fal mellé ültettek néhány violát, vagy nefelejcsét. Sok háznál lehetett látni rossz, lyukas látsban, fazékban rozmaringot is. De ez most már kiment a divatból.

Gyümölcsféle a pusztán nem nagyon volt. Legfeljebb az intéző kertjében. Onnan szoktuk szedni, illetve lopni egy-egy sapkával. De kutyák örözték, azoktól pedig féltünk.

Nyár vége felé már volt fekete szeder. Az éga szedés közben jól össze karmolta a kezünket. De sok volt a legelőben, meg az utak mellett. Bizony nem törődtünk azzal, hogy poros vagy nem, amit szedtünk, azt megettük.

Néha egy bögrét is vittünk magunkkal s ha sok volt, abba szedük, hogy az ott-hon lévő kis testvéreinknek is legyen belőle.

Ősszel már pirosodott a legelőn a galagonya. Annak a termését is megettük. Igaz, hogy azzal jóllakni nem lehetett, de hát nem volt más. Aztán megettük mi a somot is. Csak hogy nagyon savanyu volt, összehuzta a szánkát. Ilyenkor sokat nevettünk egymáson, mert olyan furcsán beszélt, aki evett belőle. Ha meg már megpirosodott a vadrózsa termése, a "bücske", azt is megettük. Ebből nem sokat lehetett enni, mert szőrös volt a magja, és az csikálta az ember torkát. Alig vártuk ősszel, hogy már legyen déj, ami megcsipte a kénynt. Ilyenkor azt is szedtük és ettük, pedig az is nagyon savanyu volt. Azt már említettem, hogy vadalmát, meg vadkörte is ettünk. A vadkörte jó volt, ha megpuhult. Igaz, hogy sokszor meg is fájdult tőle a hasunk, mert nem tudtuk, hogy mennyi belőle az elég.

Tavasszal szedtük az erdőben szárocát, " földi epörgyét ", aminek nagyon jó ize volt. Ezt csokorba szedtük s vittünk belőle haza is. Otthon nagyon szerették a kisebbek.

Én ugyan sohasem ettem, de azt mondták, hogy az erdőben lehetett találni berkenyét is. Ma sem tudom, hogy milyen.

A gyümölcsön kívül szoktunk szedni gombát is a legelőben, meg az erdőben. Nem sokféle gombát szedtünk, mert nem ismertük. Aztán féltünk, hogy bolondgombát viszünk haza s attól megbetegszünk, vagy meg is halunk.

Tavasszal már április végén, május elején lehetett találni a bokrok alatt az ugynevezett túskegombát, ami tejfölösen, meg vöröshagymásan megsütve is igen jó volt. Ezenkívül sok csibegombát lehetett szedni főleg arrafelé, amerre a marhák jártak és elpotyogatták a trágyájukat. Ezt vöröshagymásan sütötték meg. Néha fokhagymásan, meg levesbe is szoktak tenni belőle.

Május végén már volt az erdőben vargánya is. Ezt is szoktak szedni. Édesanyám nagyon jó pörköltet csinált belőle. De talán legjobban a galambcát szerették. Az olyan jó ropogós volt, amikor ettük. Ősszel szedtünk még " szömöröcsköt " is, amit tojással szokott megsütni édesanyám. Apám néha hozott keserű gombát is. Ebből csak ő evett, mert senki sem szerette közülünk.

Volt aki a gombát megszárogatta, és télen dobott belőle a levesbe, mert jó izt adott neki, de mi nem szoktuk megszárogatni.

- Mit csinált a háboru alatt? Hol és hogyan élt?

- A háboru alatt kevés volt a cselédember, mert a legtöbbet behívták katonának és kivitték őket a frontra. Így csak a fiatalok, meg a gyerekek maradtak itthon. Nagy szükség volt a gyerekek, meg az asszony munkára is. Apám nem vonult be, mert mint már beszéltem róla, a fülét fiatal korában megoperálták, így nem volt katona. A háboru végefelé - 14 esztendő voltam már akkor - nekem is fél konvenciót adtak. A jószág körül tettem - vettem amit parancsoltak. Legjobban arra emlékszem, ami 1944 végén és 1945 elején történt, amikor itt volt Kutas alatt, meg környékén a front. Akkor már édesapám sem volt itthon, mert a németek elvitték munkára. A Jóska bátyámat pedig mint leventét vitték el. De hát akkor ez történt.

Akkor Kerék pusztán laktunk a Petracsek birtokon. Féri nem volt más, mint Csentei Vendel bácsi, aki akkor ugy 60-62 éves lehetett. Mi gondoztuk azt a néhány pár ökröt meg marhát, amit még el nem vittek a németek. Az ökör meg a marha istálló padlását jól megraktuk szalmával, hogy ne kelljen rossz időben behordani a jószág alá. Egyszer Vendel bácsi így szólt hozzám:

- Te gyerekek! Most már tégöd is embörszámba vöszelek, ezért amit most mondok, arról sönki nem tudhat, mert az titok. Még pedig olyan nagy titok, hogyha azt a némötökmögtaggyák, tégöd is, meg engöm is agyonlünnek. Mőgértötted!?

Kicsit megszeppentem, aztán azt mondtam:

- Mőgértöttem Vendel bátyám!

Akkor felszólt a padlásra, ahoman elég rongyos magyar katona ruhában egy fiatalember jött le. Nagyon gyengén beszélt magyarul. Azt mondta, hogy ő ruszin vagy román ~~sz~~ származásu - erre már pontosan nem emlékszem - s megunta a háborut. Itt akarja megvárni, amig ide érnek az oroszok. Ez ugy január elején volt negyvenötben. A katonáról rajtunk kívül senki sem tudott. Vendel bátyám napjában egyszer vitt fel neki az istállópadlásra enni és innivalót. Nekem szigoruan megtiltotta, hogy felmenjek a padlásra. Nem is voltam fenn soha. Néha beszéltem vele egy-két szót, ha olyankor

lejött, - este, sötétben - mikor nem voltak a közelben németek.

Vendel bácsi tudott németül és oroszul is. Németül az öreganyjától tanult meg, oroszul meg az első háború alatt hadifogásiban.

Ugy emlékszem vissza, hogy úgy március elején a németek valamennyire visszaszorították az oroszokat. Ekkor már elfogyott a takarmány és éheztek az igásökrök. Vendel bácsi azt mondta, hogy fogjan be a két legjobban járó ökröt, a Kőkényt, meg a Szagost, mert elmegyünk Gyótára répáért. Ez is Petracsek birtok volt. Bent a faluban az uraság íré egy papirt németül, hogy az ökrök kiengedjenek bennünket Gyótára, mely a falutól keletre volt.

Amint mentünk Gyóta felé, már valami 30-35 embert láttunk dolgozni, s két német katona volt velük. A németek már messziről kiabáltak: Halt! Zurück!

Erre megálltuk. Vendel bácsi lekászálódott a szekérről s az uraságtól kapott papírlapot messziről lobogtatta és a németek felé indult. A német elolvasta a papírt, majd egy ideig valamit beszéltek. Ezután intett nekem és én elindultam az ökrökkel feléjük. Mikor odaértem hozzájuk, ismét csak megálltuk.

Akkor mondta, hogy orosz hadifoglyok csinálják az utat. Volt közöttük idősebb és fiatalabb is. Azt mondta, hogy beszél velük - a németek megengedték, - nincs-e közöttük olyan, aki arra a vidékre való, ahol ő volt az első háború alatt hadifogoly. A német is ott állott Vendel bácsi mellett. Talán már tíz perc is beletellett, ameddig beszélgettek, majd megindultunk, hogy Gyótán megrakjuk a szekeret répával. Azt is mondta, hogy az oroszok panaszkodtak, hogy nagyon éhesek. Kettőt kell fordulni, hogy tudjon nekik adni a répából, amit azok majd megfőznek.

Mivel Jákó felé erősen lövöldöztek, én félttem és mondtam Vendel bácsinak, inkább nagyon rakjuk meg a szekeret és ne menjünk még egyszer vissza. Ugy is történt. Páposra rakott szekérral indultunk visszafelé, Elbirta húzni a két jó ökör. Amikor visszaérkeztünk az oroszokhoz, ott megálltuk. Vendel bácsi nekem azt mondta, hogy szálljak le a szekérről s álljak az ökrök elé, mert ha valami történik, én még gyerek vagyok, én

értem kár lenne. Ő már öreg, érte nem nagy kár. Nem sokat értettem az egészségből, hanem megfogadtam a szavát és az ökrök elé álltam.

Az oroszok szedtek le répát a szekérről és némelyik még bele is harapott. Ezalatt Vendel bácsi az egyik némettel beszélgetett, aki nem figyelte, hogy mit csinálnak a foglyok.

Ekkor történt, hogy egy időben, egy pillanat alatt a foglyok a két német katonát csákánnyal agyon ütötték és futva megindultak dél felé a Filotás akácosába. Mindent otthagytak, csak a két német géppisztolyát vitték magukkal.

Én igen megijedtem. Vendel bácsi azt mondta, hogy üljek fel a szekérré és vigyük a répát Kerékbe. Hogy ezután mi történt, azt nem tudom. Sem azt, hogy keresték-e a foglyokat, vagy a németeket. Vendel bácsi nagyon lelkemre kötötte, hogy amit láttam, arról egy szót sem, mert halálal lakolok, ha valaki megtudja. Hallgattam is mint a sir, mert nagyon féltem.

Egy bizonyos, hogy Kerék felé sohasem jöttek az orosz repülők, pedig nem messze voltak felállítva a légvédelmi ágyuk, inkább Cser, meg Kozma felé röppültek, vagy Cili pusztá felé.

Március 29-én elmentek a németek. Segesd felé elvontatták az ágyukat is. Ekkor az öreg Vendel bácsi azt mondta, hogy hamarosan itt lesznek az oroszok. Ha meglátom őket, azt kiáltam nekik: Prikagyise, tovaris! Sokszor megkérdezte, hogy mit kell kiáltanom. Hamar megtanultam és nem felejtettem el. De hogy mit jelent, azt még ma sem tudom.

Amikor aztán jöttek az oroszok, nem én, hanem ő kiáltotta: Prikagyise, tovaris! Erre az volt a válasz: Germanszki jeszt? Nyet! - kiáltotta vissza az öreg.

Két idősebb orosz katona odajött hozzánk, kezét rázott velünk, majd egyöt füttyentettek, s hamarosan 20-25 orosz katona is ott termett.

Amikor elvonult a front, sokszor kérdeztem tőle, hogy mi volt mindez, amit tett. Erre mosolygósan, szemében valami különös fény ragyogott a azt mondta:

- Ne törődj vele! Örülj, hogy így történt, hogy életben vagyunk.

Te már nem leszel béres, mint apád volt.

Ma sem tudom, hogy mi volt az öreg Csentei Vendel bácsi. De hogy része volt a németek leütésében, az biztos. És még egy: annak idején nem sokan voltak, akik nálánál jobban várták volna a felszabadító szovjet katonákat. Ezt láttam s ha gyermeki ésszel nem is tudtam akkor felfogni, hogy miért, most már én is tudom és értem is. Azóta is sokat gondolok Vendel bácsira és a magam részéről hősnak tartom.

Még eszembe jutott egy eset, ami a háboru után történt kint Kerékben. Amikor tovább mentek a szovjet katonák Segesd felé, egy sánta lovat adtak Vendel bácsinak és nekem. A ló elős lábára sántított, de nem ~~nagy~~ nagy baja volt. Valami kis seb volt rajta. Arra már nem emlékszem, hogy a ló lábát szilánk érte, vagy valami más.

A ló bent volt az istállóban. Sokszor el akarták vinni a még mindig előre vonuló katonák s bizony sirva mondtam, hogy a ló sebesült, sánta, nem tud menni s a miénk. Nagyon sajnáltam, mert valóban a magunkénak éreztem.

- Mi lett később a lóval ?

- Megmaradt. Azt is elmondom, hogyan. Akkor már egy hete is elmúlt, hogy elvonult a front. Egyszer ismét el akarták vinni a lovat, de egy magasrangú szovjet tiszt nem engedte. Még arra is kitanított bennünket, hogy hogyan maradhat meg. Azt mondta, hogy a ló jobb első lábát kötözzük be ronggyal és tegyük két deszka, - ugynevezett sin - közé, majd azt ismét kötözzük be ruhával. Így a ló nem tudja a lábát behajlítani, nem tud menni. Ha meggyógyul, akkor sem viszik el. Még pecsétes papirost is adott ez a tiszt, hogy a ló a miénk.

Vendel bátyám eltette a papírt, és azt mondta, hogy az az övé, a ló meg az enyém. Később a lovat elcseréltük László majorban egy tehénért. Arra nagyobb szükség volt, mert nagy volt a család, kellett a tej. Csentei Vendel bátyám soha nem említette, hogy neki is kellene a ló árából. Cselédember volt, ismerte a cselédsorsot. Tudta, hogy ahol sok az éhes száj, oda adni kell, nem pedig elvenni.

Azóta is sokszor eszembe jutott, de jó lenne találkozni azzal a szovjet tüsszettel, aki megtanított bennünket, hogyan maradhat meg a ló, melyet

tehénért cseréltünk el. Még ma is megismerném.

- Hogyan alakult az élete a felszabadulás után?

- A felszabadulás - 1945 március 29 - e után - őszig még a Petracsek Lajos féle birtokon dolgoztam konvenciósként. Majd a következő évben - a birtokát felosztották, de egy darab megmaradt neki is - napszámosként dolgoztam nála. Mivel a pénznek nem volt értéke, terményért. Nyáron arattam, csépeltem, tavasszal kapáltam és részt vettem a betakarítási munkákban. De itt úgy érzem, hogy valamit el kell mondanom, amit apám nem mondott el, mert arról nem szívesen beszéltsenkinék. Édesapám és édesanyám elváltak. Ugyanis a legkisebb öcsém, Feri, 1945-ben született s apám azt nem ismerte el, hogy az tőle származott volna, hanem állítása szerint egy bolgár katonától. Mert ahogy kiszámította az időt, hogy Feri mikor született, tőle nem származhatott, hiszen ő annak idején nem volt otthon hónapokig, hiszen a németek elvitték hosszabb időre hadimunkára. Így anyám elhagyta apámat, és magával vitte Annus hugomat, meg Feri öcsémét. Mi többiek mindnyájan apámmal maradtunk fia gyermekek. Érdekes hogy mindnyájan ahogy mondani szokták, " apásak " voltunk és nem szeretük úgy anyánkat, hogy vele mentünk volna. Nemcsak a bátyám és én, hanem még a kisebbek ~~is~~ sem. Bizony nehéz volt az életünk, hogy nem volt asszony a háznál.

Ekkor a bátyám megnősült és felesége, az ángyom vette nyakába a család gondját. Bizonyosan ő sem tudta annak idején, hogy milyen gondot vesz a nyakába. Heten voltunk a családban, s az ángyom egymaga nő. Ennyi éhes szájra főzni - sokszor nem is volt miből - meg a ringy-rongy ruhákat tisztogatni, varrni. Szóval kétszer sem kellett mondani neki, hogy "verdd meg isten," ahogy mondani szokás.

Ekkor állt össze apám egy hadiözvegy asszonnyal. Megesküdni azonban nem volt hajlando. Apám azt emlegette, hogy ő meg nem esküszik, mert ő még egyszer, ha úgy alakulna a sorsa, nem fizet az ügyvédnek. Meg az esküvés ugyan nem köt össze senkit sem.

Ebből az együttélésből született János nevű féltestvérünk, aki apám nevet viseli, mert sohasem tagadta, hogy az nem tőle való. Mi is minden-

kor így vettük és úgy szerettük ezt az öcsénket is, mintha egy anyától származtunk volna.

Aztán apám ettől az özvegyasszonytól elmaradt. Mi voltunk öten, az özvegy asszony is ötöd magával, így bizony tizen ültünk az a sztalhoz. Pedig jó asszony volt. Éppen úgy gondunkat viselte, mintha saját gyermekei lettünk volna. Igaz, hogy neki sem lehetett panasza, hogy apám talán bántotta volna az ő gyerekeit.

Végezetül ismét összeállt egy nem is nagyon idős lánnyal, akitől még két gyermeke lett. Gyuri 1951-ben, Mária pedig 1953-ban született. Azóta ők együtt élnek.

De egy kicsit elkalandoztam, most ott folytatom, ahol abbahagytam.

1947-ben a pusztáról bejöttünk a faluba, Kutasra. Itt elszegődtem a falusi kanászhoz bujtárnak, ahol 1948 december 31-ig bojtároskodtam. Amit kerestem, az a családé lett, hiszen a kisebbek nem sokat kerestek. 1949-ben beléptem a DISZ-be. Ott szerettem együtt lenni a fiatalokkal. Ez az év napszámoskodással, alkalmi munkákkal telt el. Az 1950-51 évben a községi tanácshoz kerültem, ahol kisbíró voltam. Igyekeztem megállni a helyemet. Elég jó írásom volt, így a doboláson és a kézbesítésen kívül adóíveket, passzusokat állítottam ki s úgy, ahogy még gépelni is megtanultam. Sokat jártak ki a járási vezetők, így ahogy mondani szokták, "kiemeltek" és amíg be nem vonultam katonának, a járási tanácsnál dolgoztam Nagyatádon. De hát kevés volt az iskolám, mindössze hét osztályt jártam, így nem nagyon szerettem ott lenni. Alig vártam, hogy behívjanak katonának, mely 1952-ben meg is történt. Két évig voltam katona. Ott gépkocsivezetői tanfolyamot végeztem, majd a kiképzés után hadtáp irnok lettem. A honvédségnél őrvezetővé léptettek elő, közben tözs DISZ titkárrá választottak.

Azt elfelejtettem mondani, hogy még bevonulásom előtt tagjelölt lettem az MDP-ben és a honvédségnél lettem az MDP tagja.

Amikor a katonaságtól leszereltem, a segesdi gépállomáson lettem traktoros. De hogy ne kelljen naponta Segesdre járnom, hazajöttem az Állami Gazdasághoz vontatóvezetőnek és 1954-55 első felében itt dolgoztam. Közben, mivel jobb volt a kereseti lehetőség, a Növényvédő Állomásra Nagybajomba

mentem és ott dolgoztam 1958-ig.

Nem mondom, elég mozgalmas volt az életem. Próbálkoztam hol itt, hol ott, mert szerettem volna minél többet keresni, hiszen közben megnősültem. De erről majd később.

1958 - 60 között ismét a kutasai állami gazdaságban vontatós, 1960- 62 között a gegesdi gépállomáson, 1962 - 66 között újra a kutasai állami gazdaságban. 1966- 67 -ben Kaposváron Somogy megyei Építőipari Vállalatnál. De meguntam a naponta való utazást, pedig elég jól kerestem. Dehát ez hogyan van. Utazásnál valahogy több is fogy. Hol reggel egy kupica pálinka, hazafelé egy vagy két pohár sör, vagy egy fröccs. Bizony fogyott a pénz nap-nap után. Gondoltam, újra itthon vállalok munkát. Így lettem a postán kézbesítő 1968-70 között. Ezt a munkakört szerettem. Nemcsak azért, mert megfelelő pénz is volt benne, hanem azért is, mert igen sok olyan tapasztalatra tettem szert, amire máshol nem lett volna alkalmam. Nap-nap után nagyon sok emberrel találkoztam. Igen sok embernek megismertem a gondolkodásmódját. Olyanokét, akinek politikai nézete megegyezett az enyémmel, meg olyanokkal is, akié más volt. Találkoztam meglehetősen emberekkel, meg örök elégedetlenkedőkkel is. Láttam szorgalmas, mindig dolgozó embereket, meg csak otthon tétlábolókat. Rendben tartott lakásokat, udvarokat, gazdálkodó portákat, kerteket, rendetlenséget. Baromfiakat nevelő idős asszonyokat és ásitózó, girhes macskákat. Szóval alaposan megismertem az embereket, amerre én hordtam a leveleket és az ujságokat. Megtudtam, hogy ki mit szeret olvasni. Egyik az ujság hátulját, a sportot kezdte, másik a híreket. Volt olyan, akinek a Ludas Matyi kellett, míg másoknak a Kertészet és Szőlészeti és Szőlészeti lapot, a másik meg dicsérte. Volt olyan, aki nyugdíjáért már ott várt a postahivatal előtt, míg a másikhoz kétszer is be kellett menni, míg megtaláltam. Tudtam, hogy kinek kell totó, vagy lottó szelvényt adni, vagy éppen bélyeges borítékot, mert írni akart. Sorsokat ismertem meg. Volt olyan, aki mindennap várta levelét jó módban élő gyermekeitől, csak éppen nem kapott soha, míg a másik dicsekedett és nem engedett el addig, míg fel nem olvasta, hogy mit ír a fia vagy leánya, vagy az unokája. Örül-

tem én is, ha jó hirt közlő táviratot vihettem, de már előre féltem, ha rossz hirt kellett tudtára adni valakinek. Volt olyan ház, ahol néha megkínáltak egy pohár borral, néha borra való is akadt, máshol meg soha azt sem mondták, hogy köszönöm.

Szerettem postás lenni, azonban abba kellett hagynom, mert a lábaim viszeresek lettek, nem bírtam a járást, a nehéz postatáskát. Ekkor egyik lábamat megoperálták s gyógyulás után a tsz-be mentem traktorosnak. Ma is ott vagyok, ott dolgozok most már évek óta egy Dutrán. Szerettem ezt a nagy gépet, mert jól dolgozik. Természetesen csak akkor, ha rendesen karba van tartva, a hibás alkatrészek időben kicserélve. Én nem sajnálom a fáradtságot, hogy naponta ápoljam, lezsirozzam. Viszonylag nincs is baj a gépemmel.

Ilyenkor sokszor szembe jut, hogy a kis konvenció s cselédgyerek, a váltókanászbujtár milyen drága gépekkel jár és végzi a munkáját.

- Hogyan alakult a családi élete ?

- 1952 januárjában nősültem. Feleségem Laki Erzsébet volt és ebből a házasságból egy fiúgyermek született. Míg én katona voltam, a feleségem nem olyan magatartást tanusított, amelyet kellett volna. Ezt megtudtam s ő nem is tagadta. Így különösebb veszekedés nélkül váltunk el. Kár lett volna egy nem sikerült, elrontott házasságot erőltetni. Ő férjhez ment, én pedig újra megnősültem. Első házasságunkból származó fiúmnak becsülettel fizettem a havi 260 Ft-os tartásdíjat. Azonkívül is gyakran adtam neki pénzt, vettem ruhát. Második feleségem és leányaim is szeretik bátyjukat. Elég gyakran meglátogat bennünket. A fiúmnak Lovász a mestersége.

A másodszori nősülésem 1953 november 21-én volt. Feleségem neve Kulcsár Irma. Hozzájuk nősültem. Akkor még nem volt házuk nekik sem és nekem sem. A volt Boronkay uraság egyik volt cselédlakásában laktunk, mely még akkor is közös konyhás volt és egy szoba járt hozzá. Ott lakott még Szalai György, Katus Károly és Konkoly Mihály is egy-egy szobában, de a közös, volt nagy cselédkonyhában főztek.

Az anyósom a Homokon, most úgy nevezik, hogy Szabadság utca, kapott egy házhelyet. Itt kezdtük meg az épülést 1957-ben igen nagy nehézségek

között. Abban az időben szedték fel a faluban a régi téglajárdát. Mi is kaptunk egy részt felszedésre. Ebből kb. 5000 darabot lehetett használni. Alaposan elkopott, elhasználódott téglavolt. Aztán Csokonyavisontán vetünk meg 2000 Ft-ért egy istállót, amit szintén lebontottunk. Ebben is volt kb. 5000 darab használható téglavolt. Ebből lett az alap és egy szobakonyhás földes, gerendás ház, mely 1958-ban készült el. Az épületfát az erdőn vettük, részben berekfa, ebből lettek a szalufák. Akkor többre nem telett, nem volt hozzá tehetségünk.

1962-re szedtünk össze ismét egy kis pénzt, ekkor meg épült hozzá egy kis előszoba. Aztán 1963-64-ben hozzá ragasztottunk a hátsó szobát. Közben ismét csak takarékoskodtunk, gyűjtögettük össze a pénzt, még további terveink is voltak. De ezekre csak néhány év múlva került sor. 1969-ben, meg 1971-ben le csementlapoztattuk a konyhát, meg egyik kis folyosót. 1972-ben az egyik szobát parkettáztattuk le, az idén, 1975-ben meg a másikat mozaik padlóval. Így van most 3 szoba, 1 konyha, 1 fürdőszoba, 1 előszoba, 1 spájz. Most már nem a kut vizét használjuk, hanem be van vezetve a múlt nyár óta az udvarra a víz. Az a tervünk, hogy hamarosan a lakásba is bevezettetjük.

Mindez 1957-től 1975-ig, az elmúlt 18 év alatt. Máskor ennyire két ember élete sem volt elég.

- Még nem beszélt arról, hogy milyen a lakás felszerelése?

- Arról nem beszélni kell, hanem meg kell nézni.

Így láttuk, hogy a lakás egyik szobájában a legmodernebb Varia butor van, de a többi is szép, modern butorokkal van berendezve. A folyosón rengeteg virág. A falakon képek, csillárok, a padlón szőnyegek. Ott van a rádió, a televízió. Megfelelő helyen a mosógép, porszívó, rezsó, villanyvasaló, kávéfőző, kávédaráló, két kerékpár. Jóformán mindaz, ami a háztartáshoz kell.

A szekrényekben sok-sok ruha, fehérnemű, a cipők száma szinte megszámlálhatatlan. Hiszen öten vannak a családban. Velük és Hérincs Lajos feleségének az anyja, meg a két leánya.

Gabriella 1960-ban született. Jó tanuló volt, jelenleg kereskedelmi szakmunkás tanuló a Nagybajmi Áfész-nál. Ibolya kitűnő tanuló, most végezte az általános iskola hetedik osztályát. Gimnáziumba készül, majd annak elvégzése után tanítóképzőbe. Kiváló uttörő, sok oklevelet és kitüntetést, jutalomkönyvet kapott közösségben végzett munkájáért.

- Szeretnék hallani az Ön közösségi munkájáról is.

- Amint említettem is, már 1952 előtt Disz tag voltam. A honvédségnél DISZ titkár a hadtáptörzsnél. Párttag jelöltként vonultam be s párttagként szereltem le. Leszerekésem után a DISZ-ben Kutason tevékenykedtem. 1957 március 21-e után lettem Kisz titkár a Kutasi Állami Gazdaságban. Engem nem ingatott meg az 1956-os ellenforradalmi események. Az MSZ-M/P megalakulása után zonnal kértem abba való átigazolásomat.

Nagy öröm, kitüntetés, elismerés és élmény volt számomra, hogy 1959-ben mint a nagyatádi járás küldötte részt vehettem a bécsi VIIT-en, mely a VII. Világifjúsági Találkozó volt.

1963-ban az Állami Gazdaság mint első kombájnoszt két hét jutalom üdülésre a Szovjetunióba küldött. Utvonalunk Kiev, Odessza, Zaparozsec és Moszkva volt. Egy életre való élménnyel tértem haza.

Egyik komám 1956-ban kikerült Belgiumba, Brüsszelbe. Az ő meghívásukra feleségemmel 1970-ban és 1974-ben meglátogattuk őket. Sok szépet és érdekeset láttunk, de azt az életformát azért nem kívánám egy életen át, amit ott tapasztaltam.

- Betegség fordult-e elő?

- Sajnos, nem is egyszer. 1962-ben kombájnos voltam, akkor vakbéllel műtöttek. 1970-ben a jobb, 1975-ben a bal lábamat viszerrel. Aztán még kisebb betegségek is előfordultak. Dehát itt az orvos, nem úgy, mint gyermekkoromban volt.

- Mi a szórakozása?

- Szeretem hallgatni a rádiót, este nézni a televíziót. Azt lehet mondani, hogy minden érdekel. Aztán olvasni is nagyon szeretek. A költők közül Petőfi Sándor, Arany János és József Attila verseit. Könyvek közül Jókai Mór, Mikszáth Kálmán regényeit. Sok könyvét olvastam Veres Péternek,

Szabó Pálnak, Darvas Józsefnek. Ezeket azért szeretem, mert úgy érzem, mint-
ha az őseim, meg az én gyermekkoromat irták volna le. De szeretem Solohov
szovjet író is. Most olvasom a Csendes Don című regényét.

Jár a Somogyi Néplap, meg a Népszabadság. A feleségemnek meg a Nők
Lapja. A lányok is szeretnek olvasni. Néha én is, meg azok is vesznek egy-
egy könyvet. Olyan 50-60 darab különféle könyvünk van a lakásban.

Nagyon ritkán moziba is elmegyünk, sajnos, színházba még ritkábban.

- Mit mondana befejezésül?

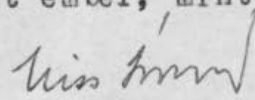
- Elégedett ember vagyok. Békességben élek családommal. Szeretek dol-
gozni, mert látom, hogy van értelme a munkának. Dolgoztak őseim is, a cselé-
dek, a pásztorok és a szakares béresek és a régiműri világban mire mentek?
Volt-e valamelyiknek egy kis hajléka, hol vénségére meghuzhatta volna ma-
gát?

Apámat szeretem, gyakran felkeresem, meglátogatom. Ugyanugy, ha van időm,
testvéreimet is. Ők is jönnek hozzánk és megyünk egymáshoz.

A sok kukoricáskenyér, krumpli gánica, paprikás krumpli, ruhátlanság
és lábelietlenség olyan, mintha rossz álom lenne. Ugy érzem, hogy munkám ál-
tal megbecsülnek erkölcsileg is és anyagilag is. Hiszen e nélkül nem tudtam
volna odáig jutni, ahol most állok.

Sokszor eszembe jut s elgondolkodok róla, hogy mennyit változott a vi-
lág. Őseim szekeres béresek voltak, én géppel dolgozom, gyermekeim szakmun-
kások, vagy közép- és főiskolát végeztek lesznek. Hát ne lehetnék megelégedett
Csak egészségem legyen, még szeretnék hosszú ideig dolgozni s szerény mun-
kával még szebbé, még jobbá tenni ezt a világot, melyet nem tudok másként
nevezni, minthogy ez végre a dolgozók világa, a mi világunk.

Hérincs Lajos, a cselédek ivadéka igazat mondott, jól látta és látja
az életet. Örömet lel a munkában s megelégedett ember, mint annyi sokan
ebben az országban!

Kiss József
ny. ált. isk. igazgató.

K u t a s .

Ady E. u. 12.

S z e m é l y i   l a p

Az 1975. évi XXIII. Országos Néprajzi és Nyelvjárási Gyűjtőpályázatra
beküldött pályamunkához.

A pályázó neve és foglalkozása / tanulóknál osztálya/ Kiss József ny.
ált. isk. igazgató.

Az iskola neve /tanulóknál/: -----

A beküldött pályamunka címe: Egy cseléd család története.

A gyűjtés helye /helység, megye, járás/ ideje /megtől-meddig/ és egyéb kör-
ülményei /pl. a pályázó kapcsolata a községgel/:

A gyűjtés Kutas, Somogy megye, Nagyatádi járásban történt 1974-1975-ben.
A községben élek 1950 óta, így a családot is jól ismerem.

A pályamunkában feldolgozott témakörben olvasott irodalmi forrásmunkák meg-
jelölése / feltüntetve, hogy mi van közülük a pályázó birtokában/:

A pályázatban használt irodalmi forrásmunkák /amennyiben a pályázatban nin-
csenek feltüntetve/:

Az adatközlő / akitől a pályázó az anyagot gyűjtötte / személyi adatai,
/névéletkor, foglalkozás, lakóhely, - telepeseknél korábbi lakóhely is/
amennyiben a pályamunkában nincsenek feltüntetve:

Akitől a történetet hallottam, szerepelnek a pályázatban.

Résztvett-e a benyújtott pályamunka valamilyen más /járási, városi, iskolai
stb./ pályázaton? Ha igen, melyiken és milyen eredménnyel?

Nem vett részt.

A pályázó további gyűjtési /pályázati/ tervei:

Kutas-Cser keletkezése és megszűnése, annak okai.

Egy parasztcsalád használati eszközei a múlt század végén és a század
elején.

Kelt Kutas, 1975 július 30.

Aláírás: . . . . . *Kiss József*

Lakáscím: 7541 Kutas, Ady E. u 12.

Esetleges szünidei cím: ugyanaz.

Az 1976. évi XXIV. Országos néprajzi és Nyelvjárásügyi Gyűjtőpályázatra

beküldött pályamunkához

A pályázó neve és foglalkozása: Kiss József ny.ált.isk.igazgató.

Az iskola neve/ tanulóknál /: -----

A beküldött pályamunka címe: Ünnepnapok, hétköznapiak.

A gyűjtés helye /helység, megye, járás/, ideje / mettől-meddig / és egyéb körülményei:/pl. a pályázó kapcsolata a községgel/: A gyűjtés Kutason és a hozzátartozó közös tanácsi községekben, Somogy megye, Nagyatádi járásban történt 1970-1976 között. 1936-tól 1950-ig Kisbajomban, majd attól kezdve Kutason voltam az iskola igazgatója 1971-ig, attól kezdve nyugdíjban vagyok, de jelenleg is itt élek.

A pályamunkában feldolgozott témakörben olvasott irodalmi forrásmunkák megjelölése / feltüntetve, hogy mi van közülük a pályázó birtokában /:

A pályázatban felhasznált irodalmi forrásmunkák / amennyiben a pályázatban nincsenek feltüntetve /:

Az adatközlő, / akitől a pályázó az anyagot gyűjtötte/ személyi adatai, / név, életkor, foglalkozás, lakóhely - telepeseknél a korábbi lakóhely is / amennyiben a pályamunkában nincsenek feltüntetve:

Azokat, akiktől az adatokat kaptam, szerepelnek a pályázatban.

Résztvett-e a benyújtott pályamunka valamilyen más / járás, városi, iskolai stb./ pályázaton? Ha igen, melyiken és milyen eredménnyel?

Nem vett részt.

A pályázó további gyűjtési tervei: Egy parasztcsalád története.

Kultas-Cser keletkezése és megszűnése, azok okai.

Szerencsétlenségek és okai Kutason és környékén.

Kelt Kutas, 1976. augusztus 23.

Aláírás: *Kiss József*

Lakáscím: 7541 Kutas, Ady E.u.12.

Esetleges szünidei cím: ugyanaz.

A szerződésnek a törvényvel és törvényes jogkörben kibocsátott rendeletekkel és szabályrendeletekkel ellenkező megállapodásri érvénytelenek.

5. §. A szolgálati szerződést írásban is, szóval is meg lehet kötni. A gazda, ha a szerződést szóval kötötték meg, köteles a cseléd kívánatára a megállapodásokról minden cselédnek külön-külön bérlevelet adni. (22., 57. §.)

A törvényhatóság szabályrendeletben elrendelheti, hogy ha a szerződést szóval kötötték meg, a bérlevél kiadása minden esetben kötelező legyen, valamint elrendelheti azt is, hogy a gazda a gazdasági cselédnek a szolgálatba való belépését s a szolgálatból való kilépését a községi előjárásnál (rendőrkapitánynál) nyilvánítás végett bejelentse.

Annak, a ki cselédnek beszegődött, a szolgálati idő alatt, az elbocsátó bizonyítvány kiadása előtt (40., 42., 43., 53. §.), a gazda bejegyzése nélkül, útlevelet kiállítani nem szabad; a kiállított útlevelet a cselédnek csak a szolgálati viszony megszűnte után szabad kézbesíteni. Ez a szabály nem alkalmazandó azokra a kiskorúakra, a kik szüleikkel együtt vándorolnak ki. A cseléd kérelmére a gazda meghallgatása után fontos okok fenforgása esetén a belügyminister a földmvelésügyi miniszterrel egyetértőleg az útlevél kiadását a gazda bejegyzése nélkül is elrendelheti.

Ha a cseléd beszegődésekor egy évnél hosszabb időre kötötte meg a szolgálati szerződést, az első szolgálati év elteltével az útlevél kiadása a harmadik bekezdésben megállapított szabály alapján meg nem tagadható.

6. §. A szolgálati szerződés megkötésekor köteles a gazda a cseléd szolgálati cselédkönyvét átvenni, ha pedig az még a cseléd előbbi gazdájánál lenne, köteles a gazda a cseléd részére az előbbi gazdától kiadott elbocsátó bizonyítványt (52. §.) magához venni. (57. §.)

7. §. A gazdasági cseléddel kötött szerződés — ha máskép nincs kikötve a szerződésben — egy évről szól. (40. §.)

Tilos és semmis a szolgálati szerződés, ha a szolgálati időt évek, hónapok, hetek vagy napok határozott számában kifejezni nem lehet. (57. §.)

8. §. Tilos és semmis az olyan megállapodás, a melynél fogva a cseléd családtagjának előzetesen egyezséggel megállapított, arányos, külön díjazás nélkül kellene valamely munkát vagy szolgáltatást teljesítenie (p. n. robot, ardogra, úzsora, dézsma, ingyen-munka stb.). Tilos és semmis az olyan megállapodás is, a melynél fogva a cseléd családtagjai olyan időben, a mikor szerződésük értelmében a gazdánál nem kötelesek dolgozni, a gazda hozzájárulása nélkül maguk munkát nem vállalhatnak. (46., 57. §.)

A gazda és a cseléd családtagjai között a munkaszerződést külön kell megkötöni; az ilyen munkaszerződések a gazda és a cseléd közötti jogviszonyt egyáltalában nem érintik.

9. §. Tilos és semmis az olyan előzetes megállapodás, a melynél fogva a cseléd előre kötelezné magát arra, hogy járandóságot egészben vagy részben a gazdának, a gazda családtagjának vagy bárki másnak eladja. Tilos és semmis az olyan megállapodás is, a mely a gazdát, a gazda családtagját vagy bárki mást feljogosítaná arra, hogy a cseléd járandóságát egészben vagy részben szeszess itallal vagy bármivel is megválthassa. (57. §.)

10. §. Tilos és semmis a cselédet arra kötelezni, utasítani, hogy a cseléd a maga vagy családja részére bármit is a gazdánál vagy az általa megjelölt embernél, czégnél vásároljon, vagy bizony megjelölt embernél, czégnél ne vásároljon. (57. §.)

11. §. A szerződés megkötésekor netalán adott foglaló egyoldalu visszaadása nem szünteti meg a szerződés érvényét.

A gazda a foglalót, ha más megállapodás nincsen, a cseléd bérébe betudhatja.

12. §. A mennyiben ez a törvény vagy a törvényhatóságnak e törvény alapján alkotott szabályrendelete ellenkező rendelkezés nem tartalmaz, a felek jogai s kötelességei tekintetében a magánjogi szabályokat kell alkalmazni.

A mennyiben valamely szerződési megállapodás mibenlétét nem lehet megállapítani, a gazdaság helyén vagy legközelebbi környéken követett szokás irányadó.

III. Fejezet. A szerződés teljesítéséről.

13. §. A szerződés megkötése után köteles a cseléd a meghatározott időpontban szolgálatba állani, szolgálati cselédkönyvét, ha a beszegődéskor át nem adta (6. §.), a gazdának átadni, a gazda pedig köteles a cselédet elfogadni, a szolgálati cselédkönyvet, ha már előbb át nem vette, magához venni s megörizni. (51., 57. §.)

A gazda a cseléd háziállatait csak akkor köteles befogadni, ha erre nézve megegyeztek és ha a befogadás ellen a gazda állategészségi szempontból hatóság állatorvosi bizonyítvány alapján alapos kifogást nem érvényesíthet.

Ha nincsen más megállapodás, a gazdához való költözésre a szükséges igaerőt a felfogadó gazda köteles szolgáltatni.

14. §. Nem köteles a gazda a cselédet elfogadni:

a) ha a gazda a cseléd vagy háznépének hűsége, erkölcsi magaviselete ellen olyan alapos és súlyos kifogást érvényesít, a melyet a szerződéskötéskor még nem ismert;

b) ha a cseléd akkor, a mikor a szolgálatba kellene lépnie, ragadós betegségben szenved;

c) ha a cseléd a szolgálatra képtelenné lett;

d) ha a cseléd a meghatározott időpontban a szolgálatot igazolatlanul meg nem kezdi, vagy ha a cseléd ugyanazon időre a felfogadás után még más gazdához is beszegődött (58. §.); vagy végül

e) ha valami olyan eset következik be, amely miatt a cselédet a 45. §. alapján már a megkezdett szolgálatból is felmondás nélkül el lehetne bocsátani.

Ha a cseléd felesége vagy vele egy háztartásban élő gyermeke, akkor, a mikor a cselédnek szolgálatba kellene lépnie, ragadós betegségben szenved, a gazda a cselédet és családtagjait nem köteles befogadni, addig, a míg a fertőzés veszélye fenntart. Ha a fertőzés veszélye egy hónapon túl tart, a gazda a cselédet elfogadni nem köteles.

Ha azt a gazdát, a ki évi 200 koronánál kevesebb egyenes adóval van megadóztatva, a szerződés megkötése után olyan elemi csapás éri, hogy annak következtében a cselédet be nem fogadhatja, a gazda visszaléphet a szerződéstől, ha a cseléd egynegyed évi bérét a járandóságainak egynegyed évre eső értékét kiszolgáltatja.

15. §. Nem köteles a cseléd szolgálatba lépni:

a) ha szolgálatra munkaképtelenné lett;

b) ha a beszegődés után örökösödés útján olyan ingatlan vagy birtoka száll rá, melynek kezelése szükségessé teszi jelenlétét, ez esetben azonban alkalmas helyettesről tartozik gondoskodni;

c) ha családi viszonyai időközben úgy változtak, hogy otthoni családjának fentartása végett elkerülhetlenül szükséges;

d) ha a gazda őt a meghatározott időben elfogadni nem akarja;

e) ha valami olyan eset következik be, a mely miatt a cseléd a 46. §. alapján a megkezdett szolgálatot felmondás nélkül is elhagyhatná;

f) ha a nős cseléd időközben férjhez megy;

g) ha a gazda által a cseléd részére kijelölt lakásban ragályos beteg van.

16. §. A gazda vagy a cseléd a 14. vagy 15. §. alapján a szerződéses viszonyt csak úgy szüntetheti meg, ha e szándékáról az ok megjelölésével a másik felet az esetnek megtudásától számított nyolcz nap alatt értesíti. (17., 57. §.)

A ki a szerződés megszüntetését jogtalanul tartja s e miatt panaszt akar tenni, panaszát az értesítés vételétől számított nyolcz nap alatt kell a hatóságnál előterjesztenie. Az illetékes elsőfokú hatóság határozata ellen beadott fellebbezés a határozat végrehajtását akadályozza.

17. §. Ha a cseléd a meghatározott időpontban törvényes ok nélkül, igazolatlanul vagy roszhiszeműen hatósági intézkedés daczára a szolgálatba be nem áll, a gazda nyolcz nap alatt előterjeszhető panaszára az elsőfoku hatóság köteles a cselédet a szolgálat helyére karhatalommal előállítani. Ha a cseléd az előállítás után sem kezd meg a szolgálatot, az 57. §. alapján kell büntetni s arra kell kötelezni, hogy a gazdának okozott költséget és kárt térítse meg.

Ha a gazda a cseléd elfogadását a meghatározott időpontban törvényes ok nélkül igazolatlanul vagy roszhiszeműen hatósági intézkedés daczára megtagadja, a cseléd nyolcz nap alatt előterjeszhető panaszára a gazdát az 57. §. alapján kell büntetni s arra kell kötelezni, hogy a cselédnek az egész szolgálati időre járó bérét s minden más járandóságának s így a lakásnak az értékét s a felmerült költséget és egyéb kárt is fizesse meg. Ha a gazda az eljárás jogerős befejezéséig terjedő időre, az elsőfoku hatóság felhívására, a cselédnek so lakást, se megfelelő lakáspénzt nem ad, az elsőfoku hatóság, ha tudomása szerint a gazda a megfelelő cselédlakással rendelkezik, a gazdát végrehajtás útján karhatalommal kényszerítheti a cselédlakás átadására, ha pedig a gazdának megfelelő cselédlakás nem áll rendelkezésére, közigazgatási végrehajtás útján azonnal behajthatja a gazdától a szükséges lakáspénzt.

Az 57. §. alkalmazása és a kártérítés kötelezettsége független attól, hogy a jelen §-ban szabályozott karhatalmat a gazda vagy a cseléd ellen alkalmazták-e vagy sem.

18. §. A cseléd tartozik a gazda (megbízott) utasítása szerint mindazokat a munkákat, melyekre szegődött, hiven, pontosan, legjótéhsége szerint végezni, a gazdaság rendjét megtartani s általában a szerződésben, a törvényben s más jogszabályokban megállapított kötelezéseit lelkiismeretesen teljesíteni.

A cseléd tartozik, a mennyiben erejét vagy képességét túl nem haladja, ha a szükség úgy kívánja, átmenetileg a gazdaság keretében előforduló minden gazdasági munkát teljesíteni, illetve tartozik beteg vagy távollevő cselédvársát helyettesíteni és elemi veszély elhárítása körül teljes erővel közreműködni.

Ha a cseléd köteleességét megszegi, a hatóság az 57. §. szerint alkalmazandó büntetésen felül, annak teljesítésére s a gazdának okozott teljes kár és eljárási költségek megtérítésére kötelezi.

19. §. A cselédnek nincs joga a gazda beleegyezése nélkül a munkát mással végeztetni, a megengedett időn túl a gazdaságból elmaradni; lakásába háznépéhez nem tartozó személyt a gazda tilalma ellenére, ha csak ideiglenesen is, befogadni. (56. §.)

20. §. A cseléd minden kárért, a mit a gazdának szándékosan

vagy vétkes gondatlanságból vagy a gazda utasításának megszegésével okozott, kártérítéssel tartozik. (35., 50.)

21. §. A gazda (megbízott) tartozik a cseléd bérét és minden más járandóságát pontosan kiadni, általában a szerződésben, törvényben s más jogszabályokban megállapított kötelezéseit lelkiismeretesen teljesíteni. (57. §.)

Ha nincsen más megállapodás, azokat a járandóságokat, a melyek természetüknél fogva naponként adandók ki (pl. takarmány, tej stb.), naponként, a készpénzfizetést évnegyedenként utólag, egyéb járandóságokat pedig évnegyedenként előre kell kiszolgáltatni.

22. §. Ha a gazda köteleességét megszegi, a hatóság az 57. §. szerint alkalmazandó büntetésen felül, annak teljesítésére s a cselédnek okozott teljes kár és az eljárási költségek megtérítésére kötelezi.

23. §. Köteles a gazda ügyelni arra, hogy a cselédet testi erejét meghaladó vagy egészségét veszélyeztető munka ne terhelje és hogy a cselédnek éjjeli nyugvásra az azon vidék általános gazdálkodási szokásához képest, az évszaknak megfelelően elég ideje maradjon. Ha az éjjeli nyugvásra elháríthatatlan szükség esetében kivételes körülmények miatt elég időt nem lehetne adni, napközben kell a pihenésre kellő időt hagyni.

Az éjjeli nyugvásról szóló szabály nem vonatkozik azokra a cselédre, a kik olyan szolgálatra szegődtek, melynél az alkalmazás czélja kizárja az ilyen éjjeli nyugvást (pl. éjjeli őr, fejtős, vadőr csész stb.) Ezekre nézve a gazda megfelelő szolgálati beosztással ugy köteles intézkedni, hogy az évszaknak megfelelően elegendő idejük maradjon az alvási. (22., 43., 57. §.)

24. §. Ha a gazda a cselédnek élelmezést adni tartozik, köteles a cselédnek az éledeleket elegendő mennyiségben és egészséges minőségben kiadni. (22., 46., 57. §.)

25. §. A terménybeli járandóságokat köteles a gazda tisztá szemű, megrostált, feltétlenül jó és pedig legalább is olyan minőségben kiszolgáltatni, mely azon évi termés első osztályu eladói minőségének felel meg. Ha pedig a gazda a terménybeli járandóságok kiszolgáltatására szükséges terményt kénytelen mástól beszerezni, köteles es esetben első osztályu minőségről gondoskodni. Egyéb természetben való járandóságokat szintén jó minőségben köteles a gazda a cselédnek kiadni. (22., 57. §.)

A cseléd bérét bárminemű utalvánnyal vagy bérzával fizetni, vagy a cselédől szeszes italért bármit is visszavásárolni tilos. (57. §.)

26. §. A szegődményes földet a gazda a kellő időben, vetésforgója szerint olyan területen köteles kijelölni, mely a gazdaságában hasonló termény alá szánt többi földje átlagos minőségének megfelel. (22., 57. §.)

A szegődményes földet, ha a szerződés szerint megművelve köteles átadni, olyan jól megművelve tartozik átadni, a milyen jól azon a vidéken a hasonló termény alá szánt földeket megművelni szokás. (22., 57. §.)

A szegődményes föld termésének betakarításához a gazda ígát ingyen köteles adni (22., 57. §.); viszont a cseléd a szegődményes földet kifogástalanul művelni és tisztára letakarítva visszaadni köteles.

Mindenféle munkaeszközökkel, melyek a cseléd által a gazdának teljesítendő munkához szükségesek, a gazda köteles ellátni a cselédet.

27. §. A fűzéshez, kenyérsütéshez, fűtéshez s általában a háztartáshoz a szerződésben kikötött tüzelőt a cselédnek a gazda köteles szolgáltatni; a tüzelőért a gazda a cselédétől vagy családjától külön ellenszolgáltatást nem követelhet. Vitás kérdés esetében a tüzelő mennyiségére és minőségére az azon vidékbeli szokás irányadó. Ha ellenkező megállapodás nincsen, a cselédnek a megtakarított tüzelőt eladnia, elajándékoznia, vagy elvinnie a gazda beleegyezése nélkül nem szabad. (22., 57. §.)

A cseléd gabonajárandóságának kiszolgáltatásakor a cselédnek a fuvart a legközelebbi, illetőleg legkönyvebben megközelíthető malomba és vissza a gazda ingyen tartozik adni. A gazda a maga malmában a cselédétől nem szedhet több vámot, mint azon vidéken szokásos és arra se kötelezheti a cselédet, hogy csak az ő malmában vagy az általa megjelölt malomban őrlessen (57. §.), de ha a cseléd más távolabbi malomban kíván őrletni, ez esetben az oda- és visszafuvarozásról maga tartozik gondoskodni.

28. §. Mindaddig, a míg a gazdasági-cselédek betegsegélyezésének kérdése a törvényhozás által intézményesen szabályoztatik, a cseléd s családtagjainak gyógykezeltetése tekintetében a következő szabályok érvényesek:

Ha maga a cseléd vagy az éves, illetőleg az állandóan alkalmazott szegődményes cselédnek vele élő felesége vagy vele egy háztartásban élő tizenkét éven aluli gyermeke a szolgálatbalépés tizenötödik napja után a szolgálati idő alatt megbetegszik, az orvosi gyógykezelés és az orvosszerek költségét, legfeljebb negyvenöt napig, a gazda a sajátjából tartozik fedezni és a szükséges fuvart is ő tartozik adni, kivéve ha a betegséget nyilvánvalóan a cseléd hibája, illetve a cseléd családtagjának hibája okozta, vagy ha a cseléd vagy családtagja a betegséget szinleli, mely esetben az összes okozott költségeket a cseléd tartozik viselni. Az a gazda, a ki évi 200 koronánál kevesebb egyenes adóval van megadóztatva, a felét, az a gazda pedig, a ki évi 200 koronánál több egyenes adóval van megadóztatva, egy tizedrészét levonhatja a cseléd béréből annak az összegnek,

melyet a cseléd feleségének és 12 éven aluli gyermekeinek orvosi gyógykezeltetéséért és az ezek részére kiszolgáltatott orvosszerekért kifizetett. (57. §.)

Ha a betegségnek a gazda hibája az oka, az orvosi gyógykezelés és az orvosszerek költsége a betegség egész tartamára a gazdát terheli.

A beteg cseléd helyettesítésének költségét a cseléd béréből levonni tilos, kivéve, ha a betegséget nyilvánvalóan a cseléd hibája okozta. (22., 57. §.)

A gazda terhére a cseléd és családja részére szükséges gyógyszereket olyan módon kell rendelni és kiszolgáltatni, mint az országos betegápolási alap terhére. (1898. XXI. t.-cz. 14. §. 1. bekezdés, 3. pont.)

Ha az éves cseléd vagy az éves cselédnek vele élő felesége vagy tizenkét éven aluli gyermeke meghal, az eltemetés költségéhez temetési segély címén; nagykorú elhalálása esetében husz, kiskorú elhalálása esetében tíz korona összeggel köteles a gazda hozzájárulni s azon vidék szokásaihoz mérten a temetéshez szükséges invarrról is ő köteles gondoskodni. (22., 57. §.)

A cseléd balesetbiztosítására nézve az 1900 : XVI. és az 1902 : XIV. t.-cz. szabályai irányadók.

Ezen §. rendelkezései csak a házi betegápolásra és orvosi gyógykezeltetésre vonatkoznak. A kórházi és gyógyintézeti ápolásra vonatkozó törvények rendelkezéseit a jelen §. nem érinti.

29. §. A gazda a cselédnek a közegészség követelményeinek megfelelő elhelyezéséről gondoskodni köteles. (22., 57. §.)

Ezen törvény életbelépte után a cselédlakásokat úgy kell építeni, hogy minden nős vagy családós gazdasági cselédnek külön szobája s külön kamrája legyen. A részletes szabályokat a törvényhatóságok szabályrendeletben állapítják meg.

A cselédlakások építéséről vagy megfelelő átalakításáról — ha előbb nem teljesíti, vagy ha azt a törvényhatóságnak már hatályban lévő vagy ezután alkotandó szabályrendelete értelmében előbb teljesíteni nem tartozik — úgy köteles a gazda gondoskodni, hogy e törvény életbeléptétől számított legkésőbb tíz év elteltével valamennyi cselédje az előbbi bekezdés szabályainak megfelelő lakásban legyen elhelyezve. (22., 57. §.)

A 2-ik és 3-ik bekezdésében foglalt szabályok nem vonatkoznak arra a gazdára, a ki cselédjével egy lakásban él.

30. §. A gazda köteles gondoskodni arról, hogy a cselédnek vasárnapon és a cseléd sátoros ünnepein munkaszünetet legyen. Köteles a gazda akként intézkedni, hogy cselédje, a nélkül, hogy

kötelességét mulasztaná, időről-időre saját hitfelekezete délelőtt isteni tiszteletében részt vehessen. (22., 43., 57. §.)

A munkaszüneti napon a gazda a cselédétől az állatoknak és férőhelyüknek rendes ellátásán, tisztántartásán és a napi takarmánykészítésén, továbbá a majornak rendbehozatalán felül rendszeresen semmiféle más munkát nem kívánhat; ha azonban valamely munka a fenyegető kár miatt halaszthatatlan s annyira sürgős, hogy elmulasztása a gazdára súlyos anyagi kárral járna, a gazda a cselédétől kivételesen az ilyen munkát a munkaszüneti napon is, az azon vidéken szokásos napszám külön azonnali kifizetés mellett megkívánhatja s a cseléd az ilyen munkát teljesíteni köteles. (18., 57. §.)

Az első bekezdés szabályai nem vonatkoznak a személyszállításra szükséges fogatok kocsisaira, továbbá azokra a cselédekre, a kik háztartási munka teljesítésére is szegődtek (1. §.), végül azokra, a kik olyan teendőre szegődtek, a melyeknek félbeszakítása a gazdaság természeté vagy az alkalmazás célja szerint lehetetlen (pld. csész, fejtő, vadór, pásztor stb.). Ezekre nézve a gazda — ha a cselédre nézve kedvezőbb megállapodás nincs a szerződésben — olyatán felváltásról köteles gondoskodni, hogy a cselédnek legalább minden hónapban egy teljes vagy minden két hétben egy fél napi munkaszünete legyen. (57. §.)

31. §. Az éves nő vagy családos cselédnek, ha az fegyvergyakorlatra bevonul és behívójeget az átvétel után nyolcz nap alatt a gazdának bemutatva, távolléte idejére bérét levonni, vagy a helyettesítés költségével őt terhelni nem szabad. (22., 57. §.)

32. §. A gazda — a bérbe való betudás nélkül — viselni tartozik az éves cseléd iskolaköteles gyermekei után az elemi iskolai beiratási és tandíjat. Ez a kötelezettség nem terheli a gazdát ott, a hol a cselédnek gyermekei tandíjmentességben részesülnek. (22., 57. §.)

Kötelek a gazda módot és lehetőséget nyújtani arra, hogy a szolgálatában álló tankötelesek az 1868: XXXVIII. t.-cikknek teljesen megfelelően, rendszeren járhasanak iskolába. (22., 57. §.)

33. §. A gazda a cselédet, ha kötelessége ellen vét, mint háznépének tagját megdorgálhatja, nincs jogosítva azonban a cselédet pénzbírsággal vagy fizetéslevonással fenytíteni. (57. §.)

34. §. A cselédnek adott előleg, kölcsön utánkamatot szedni, vagy váltót venni tilos. (57. §.)

A cselédnek eladott, kölcsön adott, előlegezett, vagy az ő kérelmére az ő járandósága terhére beszerzett terményeknek, cselmi, élvezeti, ruházati czikkeknak, eszközöknek s általában ingóságoknak árát a gazda nem számíthatja fel nagyobb értékben mint a mennyibe az magának a gazdának került, illetőleg a mennyi értéke annak az átadáskor az átadás helyén volt. (57. §.)

35. §. A gazda a cseléd által okozott kára erejéig, ha a tartozást a cseléd ki nem előgítette, vagy nem biztosította, a cseléd bérét és egyéb járandóságát, a lakás, tüzelő és az élelmezés kivételével visszatarthatja, köteles azonban, ha a cseléd a visszatartásba bele nem nyugszik, követelésének megállapítása végett az eljárást az illetékes hatóság előtt a visszatartás után nyolcz nap alatt megindítani. (57. §.)

Másféle követelésének fedezésére a gazdát a cseléddel szemben visszatartási jog nem illeti meg; ez azonban az 50. §. szabályát s a gazdának azt a jogát, hogy az előlegot, kölcsönt beszámíthatja, nem érinti. (57. §.)

36. §. A cselédnek a szolgálati szerződésből eredő követeléseit, továbbá ingóságait, az 1881. évi LX. t.-cz. 63. §-ának esetét, továbbá a jelen törvény alapján megítélt követelések és a jelen törvény alapján kiszabott pénzbüntetéseik behajtását kivéve, nem szabad végrehajtás alá vonni.

37. §. A gazdaságnak zárgondnoki kezelése esetén a zárgondnok a fennálló szabályok értelmében gyakorolja a cseléddel szemben a gazda jogait és teljesíti a gazda kötelességeit.

A gazdasági ingatlanok a gazda ellen foganatosított végrehajtási árverése esetén az ingatlanon alkalmazott cselédnek a szolgálati szerződésből eredő, az árveréstől visszaszámított egy évre eső követelését, mint előnyös tételt a vételárból az 1861: LX. t.-cz. 189. §. első bekezdésében b) alatt felsorolt közköveteléseket megelőző elsőbbséggel kell kielégíteni. Ha a vételárból a cselédnek itt érintett követeléseit mind ki nem telnek, aránylagos levonásnak van helye. Az 1881: LX. t.-cz. 188. §-ának második bekezdését és 192. §-ának első bekezdését megfelelően kell alkalmazni.

Ha a gazda ellen csodót rendelnek el, a cselédnek a szolgálati viszonyból eredő követeléseit a fennálló szabályok értelmében a tömegből mint tömegtartozásokat, illetőleg bejelentés alá eső követeléseket kell kielégíteni. (1881. évi XVII. t.-cz. 48. §. 2. p., 60. §. 1. p., 62. és 63. §-ok.)

38. §. Ha a felek a szerződés érvényességének ideje alatt a szerződés feltételeit egyetértőleg módosítani akarják, azt az eljárást kell követniök, melyet a fennálló jogszabályok az eredeti szerződés megkötésére nézve meghatároznak.

39. §. A szerződést a törvényben felsorolt eseteken kívül egyoldaluan nem lehet fölbontani. (17., 48., 57. §.)

IV. Fejezet. A szerződés megszűnéséről.

40. §. A szolgálati szerződés a meghatározott szolgálati idő elteltével megszűnik; az éves szerződést azonban, ha két hónappal

előbb egyik fél sem nyilatkoztatja ki azt, hogy a szerződést megújítani nem akarja, ugyanazon feltételekkel még egy évre meghosszabbítottak kell tekinteni.

41. §. Ha a cseléd meghal, a szerződés nyomban megszűnik. De köteles a gazda az éves cseléd családját az elhalálozás napjától egy hónapig a lakásban meghagyni s a családnak minden levonás nélkül annyit kiadni, a mennyi a cselédnek egy hónapra járt bér s egyéb járandóság (czimén. 22., 57. §.) A lakást a gazda kölcsönös megegyezés esetén megfelelő lakáspénzzel megválthatja.

A gazda halálával a szerződés nem szűnik meg, hanem az a jogutódokat a folyó gazdasági év végéig kötelezi. (57. §.)

A gazdasági ingatlanok végrehajtási árverése esetén az átvétel napjától kezdve a szolgálati szerződés tekintetében az addigi gazda helyébe az árverési vevő lép. (57. §.)

42. §. Egy hónapi felmondással a gazda bármikor jogosan megszüntetheti a szerződést:

a) ha a cselédnek nyilvánvalóan nincs elég ereje vagy képessége arra a munkára, a melyre föl van fogadva;

b) ha a cseléd a gazda engedelmé nélkül a gazdaságból, figyelmeztetés után is, ismételve jogosulatlanul távozik;

c) ha a cseléd hanyagságból vagy könnyelműségből, figyelmeztetés után is, a gazdának ismételt kárt okoz;

d) ha maga a cseléd vagy háznépe perlekedő, veszekedő vagy botránnykeltő magaviselete által a ház vagy a gazdaság rendjét s a békés megférést figyelmeztetés után is, zavarja, vagy ha a cseléd ivásnak adja magát;

e) ha az illető cselédet ezen törvénybe ütköző s a gazda sérelmére elkövetett kihágás miatt a szolgálati viszony ideje alatt egy éven belül két ízben jogerősen elítélték;

f) ha a cseléd a gondozására bízott állatot, figyelmeztetés daczára, rosszul ápolja, vagy kinosza.

43. §. Egy hónapi felmondással a cseléd bármikor jogosan megszüntetheti a szerződést:

a) ha a cselédnek szüleinél vagy 18 éven aluli kiskorú avagy betegség folytán kéresetképtelen testvérinél való otthonléte a család fentartására elkerülhetetlenül szükségessé vált, vagy ha a kiskorú cseléd szülőivel együtt kívándorol;

b) ha a gazda a nyugodt-időre (23. §.) s a munkaszüneti napokra (30. §.) vonatkozó szabályokat hatósági figyelmeztetés után se tartja meg;

c) ha a gazdát ezen törvénybe ütköző s az illető cseléd sérelmére elkövetett kihágásért a szolgálati viszony ideje alatt egy éven belül két ízben jogerősen elítélték;

d) ha a cseléd szolgálatképtelenné válik, vagy ha a nőcseléd férjhez megy, vagy terhes állapotba jut.

44. §. A gazda vagy a cseléd a szerződést a 42. vagy 43. §. alapján felmondással csak úgy bonthatja fel (57. §.), ha e szándékaról azután, hogy a felbontás okául felhozott eset tudomására jutott, a másik felet, az ok közlésével, nyolcz nap alatt értesíti. Ha az értesített fél a felbontást jogosnak nem tartja s e miatt panaszt akar tenni, panaszát a hatóságnál az értesítés vételétől számított nyolcz nap alatt kell előterjesztenie. Az elsőfoku hatóság határozata ellen beadott felebbezés a határozat végrehajtását nem akadályozza.

45. §. Felmondás nélkül elbocsáthatja a gazda a cselédet:

a) ha a cseléd vagy családtagja a gazdának, családtagjának, intézkedésre vagy felügyeletre jogosított megbízottjának — ide nem értve a jelen törvénybe ütköző kihágásokat — testi épsége, élete vagy vagyona ellen büntetendő eselekményt követ el, vagy kísérel meg;

b) ha a cseléd a gazdát, családtagját, intézkedésre vagy felügyeletre jogosított megbízottját tettleg bántalmazza, fenyegeti vagy ellenük izgat, lázit, vagy ha alkalmaztatásának természetével merőben ellenkező, szándékosan sértő magatartást tanusít;

c) ha a cseléd vagy családtagja a gazdának, családtagjának, intézkedésre vagy felügyeletre jogosított megbízottjának vagy cseléd-társának tulajdonában szándékosan vagy vétkes gondatlanságból jelentékeny kárt okozott;

d) ha a cselédet büntett vagy nyereségvágyból eredő vétség miatt elítélték, vagy 8 napnál hosszabb időre terjedő szabadságvesztésre elítélték;

e) ha a cseléd kötelességének teljesítését megtagadja, vagy cseléd-társait arra ösztönzi, hogy szolgálati szerződésük lejártá előtti kötelességeik teljesítését egyszerre vagy egyenként tagadják meg;

f) ha a cseléd maga vagy családtagja a gazdának családtagjait rosszra csábítja;

g) ha a cseléd a gazda nevére, gazdaja tudta nélkül penzt vagy árut kölcsönöz;

h) ha a cseléd vagy családtagja figyelmeztetés daczára égő gyertyával, lámpással, tüzzel vigyázatlanul bánik;

i) ha a cseléd ezen törvénybe ütköző s a gazda sérelmére elkövetett kihágásért a szolgálati viszony tartama alatt, egy éven belül három ízben jogerősen elítéltetett;

j) ha a cseléd a gazda félrevezetésével hamis elbocsátó bizonyítvánnyal vagy hamis cselédkönyvvel állt szolgálatba.

46. §. Felmondás nélkül elhagyhatja a cseléd a szolgálatot, ha a gazda, családtagja, intézkedésre vagy felügyeletre jogosított megbízottja;

a) a cselédnek vagy családtagjának testi épsége, élete vagy vagyona ellen — ide nem értve a jelen törvénybe ütköző kihágásokat — büntetendő cselekményt követ el, vagy kísérel meg;

b) a házi fegyelem alatt nem álló cselédet tetteleg bántalmazza, vagy bánásmódjával a cselédnek vagy a cseléd családtagjának életét, egészségét s testi biztonságát veszélyezteti;

c) a cselédnek vagy családtagjának tulajdonában szándékosan vagy vétkes gondatlanságból jelentékeny kárt okozott;

d) a cselédnek vagy családtagjának erkölcsét veszélyezteti;

e) a cselédet vagy családtagját tiltott cselekményre hívja fel;

f) a cselédet vagy családtagját olyan szolgáltatást teljesítésére kényszeríti, melynek kikötése ezen törvény értelmében tilos (8., 9., 10. §.);

g) a cseléd bérét vagy egyéb járandóságát visszatartja, anélkül, hogy kárkövetelésének megállapítása végett az eljárást a 35. §. értelmében megindítaná;

h) ezen törvénybe ütköző s az illető cseléd sérelmére elkövetett kihágását a szolgálati viszony tartama alatt egy éven belül három ízben jogerősen elítéltetett;

i) a cselédet hatósági intézkedés után is éhezésnek teszi ki az által, hogy rossz ételt vagy kolleténél kevesebbet juttat neki.

47. §. A gazda vagy a cseléd a szerződést a 45. vagy 46. §. alapján felmondás nélkül csak úgy bonthatja fel (57. §.), ha a másik felet azután, hogy a felbontás okán felhozott eset tudomására jutott, nyolcz nap alatt az ok közlése mellett értesíti. Ha az értesített fél a felbontást jogtalanul tartja s emiatt panaszt akar emelni, panaszát az értesítés közlésétől nyolcz nap alatt kell a hatóságnál előterjesztenie. A hatóságnál az eljárás megindítását ezen idő alatt a felbontó fél is kérheti.

Az elsőfokú hatóság határozata ellen beadott felelkezés a határozat végrehajtását nem akadályozza.

48. §. Ha a gazda a cselédet a szolgálatból jogtalanul elbocsátja, vagy ha cselédje a szolgálatból jogtalanul kilép, megfelelően a 17. §-t kell alkalmazni.

Ha az egyik szerződő fél a szerződés teljesítését jogtalanul megszünteti, a másik szerződő fél nem köteles, hogy a szerződés további teljesítését utóbb elfogadja.

49. §. Ha a gazda bontotta föl jogosan a szerződést felmondással, vagy felmondás nélkül: a cselédtól a szerződés megszűnéséből kifolyólag kártérítést nem kívánhat; a 45. §. e) és j) pontja alapján történt felbontás esetében azonban kártérítést követelhet.

Ha a cseléd felmondással vagy felmondás nélkül jogosan felbontotta szerződését; csak a valóban megszolgált bérre s járandósá-

gokra van joga, a 46. §. g) és i) pontja esetében azonban a hátralevő szolgálati időre járó bér e. egyéb járandóság kiszolgáltatására is köteles a gazda.

Ha a cseléd mint hadseregbeli, vagy honvéd újoncz, vagy mint tartalékos, illetőleg póttartalékos tényleges szolgálatra, vagy mint védköteles akár részleges, akár általános mozgósítás alkalmával bevonul, a szolgálati szerződés azonna megszűnik és ezért egyik fél sem igényelhet kárpótlást.

50. §. Barmely okból szűnt is meg a szolgálati viszony, a cseléd köteles a szolgálatból való kilépés előtt a reá bízott tárgyakról pontosan beszámolni, s csak azután követelheti törvényesen a kijáró bérét. (57. §.)

51. §. A szolgálati szerződés megszűntekor a gazda köteles a cseléd szolgálati cselédkönyvének rovatait lelkiismeretesen, a valószínűleg megfelelő módon kitölteni s a cselédkönyvet a cselédnek átadni. Ha a bejegyzés nem mond igazat, a hatóság kiigazítja a cseléd panaszára megindított eljárás eredményéhez képest. (57. §.)

52. §. A cselédkönyvbe a cseléd minősítésére vonatkozó adatok bejegyzése tilos (57. §.); a gazda azonban a cseléd kívánatára külön minősítő bizonyítványt adhat.

53. §. Ha az éves cseléd szolgálati idejéből már csak két hónap van hátra (40. §.), valamint a jogos felmondás eseteiben is (42., 43. §.), a cseléd kívánatára a gazda köteles neki elbocsátó bizonyítványt adni. Ebben föl kell tüntetni, hogy a cselédnek van cselédkönyve és hogy mikor szűnik meg a szolgálati szerződése. (57. §.)

Ha a gazda a bizonyítványt ki nem adja, az elsőfokú hatóság megfelelő határozata pótolja az elbocsátó bizonyítványt.

54. §. Az elbocsátó bizonyítvány kiadása után a szolgálatból való kilépésig a gazda köteles a cselédnek a munkaszüneti napokra és az éves cselédnek ezeken felül a gazda által megjelölt két munkanapra szabadságot adni, hogy helyet kereshessen. Ha munkaszüneti napon a gazda a cselédnek a szabadságot nem adja meg, a munkaszüneti nap helyett munkanapon köteles azt megadni. (22., 57. §.)

55. §. Ha a 46. §. alapján szűnt meg a szerződés s a cseléd más gazdához nem szegődött be, az elköltözeshez szükséges igaerőt — ha nincs nagyobb távolság a szerződésben megállapítva — a legközelebbi község vagy kívánatra azzal egyenlő távolságig, az a gazda adja, a kinek szolgálatából a cseléd eltávozik. (22., 57. §.)

V. Fejezet. Büntető határozatok.

56. §. A mennyiben ez a törvény ellenkező intézkedéseket nem tartalmaz, a jelen törvényben megállapított kihágási ügyekben is az 1897: XI. t.-cz. általános határozatait kell alkalmazni.

57. §. I. Kihágást követ el s 50 koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő — a mennyiben cselekménye a jelen törvény vagy — már fennálló törvények szerint súlyosabb beszámítás alá nem esik — az a gazda (megbízott) s az a cseléd, a ki ezen törvények rendelkezése vagy tilalma ellen vét.

II. Kihágást követ el és az 1898: II. t.-cz. 65. §-ának alkalmazásával 60 napig terjedhető elzárással és 400 koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő az, a ki az elszegődött vagy elszegődni hajlandó cselédet azért, mert elszegődött vagy elszegődni akar, szóval vagy tettel bántalmazza, fenyegeti, vagy az elszegődött cselédeket arra ösztönzi, csábítja, hogy elvállalt kötelességeik teljesítésének megtagadásával a gazdát engedmények megadására kényszerítsék. Az a cseléd pedig, a ki összebeszélés folytán ilyen okból szerződésének teljesítését megtagadja, kihágást követ el s 10 napig terjedhető elzárással és 100 koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő. A gazdának azon joga, hogy az ilyen kihágás miatt elítelt cseléddel szemben a szolgálati viszonyt a 45. §. e) pontja alapján előzetes felmondás nélkül felbonthassa és kárkövetelését a 49. §. alapján érvényesíthesse, érintetlenül marad.

58. §. Kihágást követ el s 100 koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő:

a) az a cseléd, a ki egy időre több gazdához szegődik el; valamint az a gazda, a ki máshoz szegődött cselédet, e körülményt tudva, ugyanazon időre felfogad, vagy ígérete által elcsábítani törekszik;

b) az, a ki szolgálati cselédkönyvet, elbocsátó bizonyítványt zálogba vesz, vagy arra hitelez;

c) az, a ki a gyermekcseléddel kegyetlenkedik, illetve a gyermekcselédet olyan munka teljesítésére kényszeríti, mely annak testi erejét felülmulva, egészségét és testi fejlődését veszélyezteti.

Ha a cseléd ugyanazon időre több gazdához szegődik, annál kötelese a szerződést teljesíteni — ha ez elfogadja (14. §.) — a kívül szabályszerűen először szerződött; a többi gazdának, ha az előbbi szerződésről nem tudtak, kártérítéssel tartozik.

59. §. Ha a gazdának a szolgálati viszonyból származó kötelességeit vagy egyébként a jelen törvény rendelkezéseit, tilalmait a gazda intézkedésre vagy felügyeletre jogosított megbízottja szegi meg, a büntetést a megbízott ellen kell alkalmazni; a magánjogi következmények ilyen esetben is a gazdát terhelik, de visszkereseti joga a megbízott ellen érintetlenül fennáll.

60. §. Az esetben, ha a gazda kész az elítelt s a szerződés teljesítésére már hajlandó cselédet elfogadni, a gazda és a cseléd együttes kérelmére, a hatóság által a körülmények mérlegelésével a

kihágási eljárás megszüntethető, illetőleg a megállapított büntetés végrehajtása mellőzhető.

61. §. A jelen törvény 3., 5., 6., 7., 8., 9., 10., 13., 24., 29., 30., 33., 34., 35., 41., 51., 52., 53. §-ába ütköző, továbbá az 57. §. II. pontjában és az 58. §-ban említett kihágásokat kivéve, az eljárást csak a sértett félnek nyolcz nap alatt előterjesztett indítványára lehet folytatni tenni.

VI. Fejezet. A hatóságokról és az eljárásról.

62. §. A hatósági eljárás, mely a jelen törvényben, továbbá az 1898: II. t.-cz., 1899: XLI. t.-cz., 1899: XLII. t.-cz., 1900: XXVIII. t.-cz., 1900: XXIX. t.-cz. által szabályozott ügyekben szükségessé válik — ide érve a kihágási ügyekben való büntető bíraskodást s az egyenként 100 koronát meg nem haladó kárkövetelések elbírálását is — a következő hatóságok hatáskörébe tartozik:

Első fokban:

1. Kis- és nagyközségekben a főszolgabíró, illetőleg a szolgabíró.
2. Rendezett tanácsu és törvényhatósági joggal felruházott városokban a rendőrkapitány, illetőleg helyettese, ennek akadályoztatása esetén a tanács által e részben megbízott tisztviselő.
3. A székesfővárosban a kerületi előjáró.

Másodfokban:

1. Kis- és nagyközségekben és rendezett tanácsu városokban az alispán.

2. Törvényhatósági joggal felruházott városokban a tanács.

3. A székesfővárosban a tanács.

Harmadfokban: a földmivelésügyi minister.

63. Az egyenként 100 koronát meghaladó kártérítés iránti ügyek elbírálása a királyi bíróságok hatáskörébe tartozik s ezek a törvénykezési rendtartás szabályai szerint járnak el.

64. §. Az ezen törvény szerint a közigazgatási hatóság elé tartozó ügyeket minden fokozaton mindenkor soronkívül kell tárgyalni és elintézni.

Az eljárási szabályokat a földmivelésügyi minister a belügyi s az igazságügyi miniszterrel egyetértve, rendeletben állapítja meg.

A képviseltetés következtében felmerült költség az ellentét terhére nem ítélt meg és azt a képviselő sém a jelen törvény alapján eljáró hatóságok útján, sem bírói uton megbízója irányában sem érvényesítheti.

65. §. Felhatalmaztatik a földmivelésügyi minister, hogy a belügyminiszterrel egyetértőleg a közigazgatási bizottság megokolt felterjesztésére oly községekben, melyekben szüksége mutatkozik és a képesség is megvan, az elsőfokú közigazgatási hatóságokat a jelen

törvény alapján megillető hatáskörnek egyes, tüzetesen megállapítandó részeit a községi előjáróságokra átruházassa. A kihágási ügyekben való büntető bíraskodásra a községi előjáróságnak felhatalmazást az 1901: XX. t.-cz. 14. §-a értelmében a törvényhatóság adhat. Az erre vonatkozó határozat jóváhagyása felett a belügyminister a földmivelésügyi miniszterrel egyetértően határoz.

66. §. A törvényhatóságok felhatalmazatnak, hogy a gazda és a cseléd közötti jogviszonyoknak a jelen törvényben nem érintett s a helyi viszonyoknál fogva fontos részeire a gazdasági egylet s mezőgazdasági bizottság véleményének meghallgatásával szabályrendeletet alkossanak. Mind ezen szabályrendeletet, mind a jelen törvény alapján alkotott más szabályrendeletet, a belügyministerrel és az igazságügy-miniszterrel egyetértőleg a földmivelésügyi minister hagyja jóvá.

VII. Fejezet. Záró határozatok.

67. §. Azok a szolgalmi szerződések, a melyek ezen törvény életbelépése előtt az 1876: XIII. t.-cziknek megfelelően létesültek és a jelen törvény életbeleptekor még fennállottak, továbbra is érvényesek maradnak, de egyebekben ezeket a szerződéseket is a jelen törvény szerint kell megítélni.

68. §. Felhatalmaztatik a földmivelésügyi minister, hogy jelen törvény életbeleptének napját s a szükséges átmeneti intézkedéseket rendelettel állapítsa meg.

69. §. A jelen törvény életbelepté napján a gazda és a gazdasági (külső) cselédek között a törvény életbelepté napján és az ezután létesült jogviszonyra nézve az 1876: XIII. t.-cz., valamint az 1896: XXVI. t.-cz. 79. §-a hatályát veszti s általában hatályukat veszti a törvényeknek s más törvényes jogszabályoknak a jelen törvénnyel ellenkező rendelkezései is.

70. §. Ezen törvény végrehajtásával a földmivelésügyi, a belügyi, a pénzügyi és az igazságügyi minister bizatik meg.

Az Országos Gazdasági Munkáspénztárról szóló törvények rövid ismertetése.

A nyugdíj biztosítás.

Az Országos Gazdasági Munkáspénztárról szóló törvény a nyugdíjcsoporthoz felállításával lehetővé tette a földmiveseknek, hogy nyugdíjat szerezzenek.

Nyugdíjcsoporthoz tagoknak fel lehet venni mindenkit, férfit, nőt egyaránt, aki 14 évesnél idősebb és fő keresete a gazdasági munka. Fel lehet tehát venni minden földmivest, gazdaembert, gazdasági munkást és gazdasági cselédet, akármilyen öreg is.

A nyugdíjcsoporthoz tag a felvételért 1 koronát fizet, azontul pedig tagsági díj fejében felvételekor előre 5 koronát.

Aki be akar lépni, annak felvétel végett lakóhelyén a községi előjáróságnál (városi tanácsnál, helyi bizottság intézőjénél) kell jelentkezni s az 1 korona felvételi díjat befizetni. Ennek fejében a központi igazgatóság tagsági könyvet küld neki. A tagsági díjakat a tagsági könyvben levő postatakarékpénztári befizetési lapokkal mindig félévenként előre kell betízetni bármely postahivatalnál.

A tagsági díjat mindaddig fizetni kell, míg a tag a pénztárhoz akármilyen cimen nyugdíjat nem kap.

A nyugdíjcsoporthoz tag csak egy tagsági könyvet válthat.

A nyugdíjcsoporthoz tag biztosítva van:

a) nyugdíjra, b) halálesetre, c) balesetekre.

A segélyért mindig az illető lakóhelyén a községi előjárósághoz (városi tanácshoz, helyi bizottság intézőjéhez) kell fordulni.

A. A nyugdíj.

Ha a nyugdíjcsoporthoz tag 10 évi tagság után végleg munkaképtelenné válik, vagy ha 65-ik életévét túlhaladta, nyugdíjat kap.

A nyugdíj nagysága attól függ, hogy hány esztendőig volt tag az illető. Ha 40 évig volt tag, akkor évenként 240 korona nyugdíjat kap, ha rövidebb ideig, akkor aránylagosan kevesebbet.

A nyugdíjat minden biztosított megkapja, mihelyt a 65-ik születésnapját megérte, még akkor is, ha teljesen ép, munkabíró ember, csak az kell hozzá, hogy már legalább 10 évig tagja legyen a pénztárnak.

B. Halál esetén járó segély.

Ha a nyugdíjcsoportheli tag 10 évi tagság után meghal, hátrahagyott családja egy évi nyugdíjat kapja meg egyszerre egy összegben. Ha 10 évi tagsági időn belül hal meg, akkor családja a befizetett tagsági díjak felét kapja vissza segélyül, de ha 14 éven aluli árvt hagyott hátra, a segély már két évi tagság után sem lehet kevesebb 100 koronánál. Akinek pedig se háztartása, se gyermeke nem maradt, annak temetésére legközelebbi hozzátartozójának legfeljebb 50 koronát ad a pénztár.

C. Balesetbiztosítás.

Ha a nyugdíjcsoportheli tagot, akár csak egy napi tagság után is baleset éri, ingyen gyógykezelik, ingyen kapja az orvospatikát, kórházat és ha baleset miatt egy hétnél tovább nem tud dolgozni, mindaddig míg munkaképtelen, de legfeljebb 70 napig minden napra 1 korona segélyt kap.

Ha 70 napon túl sem épül fel teljesen, akkor azontul is, mindaddig míg egészen fel nem épül, tehát esetleg holta napjáig nyugdíjat kap. Még pedig ha teljesen nyomorék maradt, úgy, hogy semmit sem tud dolgozni, akkor évenként 240 korona nyugdíjat kap. Ha tud valamit dolgozni, akkor aránylagosan kevesebbet.

Ha a baleset miatt meghal, hátrahagyott családja kap	400	koronát
„ 3 tizennégy éven aluli gyermeke maradt	500	„
„ 4 „ „ „ „	600	„
„ 5 „ „ „ „ „	700	„
„ 6 vagy több tizennégy éven aluli gyermeke maradt	800	„

II.

A kötelező balesetbiztosítás.

Az Országos Gazdasági Munkáspénztár fennállása óta Magyarországon minden gazdasági cseléd és minden gazdasági gépmunkás balesetbiztosítást élvez. Ezt a kötelező biztosítást egészben a munkaadó, illetőleg annak a gazdasági gépnek tulajdonosa viseli, amely mellett a munkás dolgozik, s aki a biztosítást elmulasztja, nemcsak hogy 100 koronáig büntetjük s tőle utólag az elmulasztott biztosítási díjat behajtjuk, hanem baleset alkalmával sérült cselédjének vagy sérült gépmunkásának, avagy ezek örökösének épen olyan segélyt tartoznak fizetni, mint a minő a pénztártól kijár akkor, ha a biztosítás rendben van.

A. A gazdasági cselédek kötelező balesetbiztosításáról.

Minden munkaadó köteles a szolgálatban álló minden egyes gazdasági cselédje után a pénztár javára évenként előre 120 fillért befizetni. Ezt a hozzájárulási díjat a cseléd bérébe betudni, vagy annak megtérítésére a cselédet kötelezni, 200 koronáig terjedhető büntetés terhe alati tilos.

A gazdasági cselédnek baleset esetén ugyanazokra a segélyekre van joga, amelyek a nyugdíjcsoportheli tagoknál a c) pont alatt fel vannak sorolva. A különbség csak az, hogy a gazdasági cseléd a baleset után egynegyed évig nem kap a pénztártól pénzbeli segélyt, hanem, ha munkaképtelen is, köteles neki munkaadója bérét és járandóságát legfeljebb egy negyedévig hiány nélkül kiszolgáltatni és gyógyításáról is gondoskodni, amivel szemben a napi segélyek és gyógyítási költségek megtérítését a pénztártól a munkaadó kapja.

B. A gazdasági gépmunkások kötelező balesetbiztosításáról.

Minden gazdasági gép tulajdonosa bárminő gazdasági gépe mellett dolgozó összes munkásokat (a vizsgázott gépész vagyis a képesített gépkezelő kivételével, aki mindig az illető kerületi munkásbiztosító pénztárnál biztosítandó), az Országos Gazdasági Munkás-és Cselédsegélypénztárnál köteles baleset ellen biztosítani, tekintet nélkül arra, hogy gépével a saját gazdaságában, avagy mint vállalkozó másnak gazdaságában végeztes munkát. A biztosítás díját a munkás bérébe betudni, vagy annak megtérítésére a munkást kötelezni, 200 koronáig terjedhető büntetés terhe alati tilos.

A gazdasági gépmunkás, amíg csak a gépnél dolgozik, a gépmunkánál előfordulható balesetre biztosítva van és ugyanazokra a segélyekre van joga, amelyek a nyugdíjcsoportheli tagoknál c) pont alatt fel vannak sorolva.

A gazda neve, lakhelye

SELECHENYI BERTALÁN GRÓF
 Soproni uradalomának
 kassai-pusztai mézvárosa

Nagyjagoró horvátok
 yavói yhitási be-
 záradékában.

A gazdasági cseléd milyen szolgál-
latra szegődött: (béres? kocsis?
pásztor? vadőr? gulyás? kanász? stb.)

Béres béres

Mint
 Kocsi

Mennyi időre szegődött a cseléd?
(mikor kezdődött a szolgálat s
meddig tart?)A szerződés teljesítésének vagy
felbontásának igazolása

1922. február 24.
 1927. " Aug.

1928. szeptember 24.
 1929. " 24.

szolgálati közbülső
 megemlékezés

a gazda aláírása.

szolgálati közbülső
 megemlékezés

a gazda aláírása.

Soproni horvátok
 záradékában

A gazda neve, lakhelye	A gazdasági cseléd milyen szolgálatra szegődött: (beres? kocsis? pásztor? vadór? gulyás? kanász? stb.)
<p>Ho. Nindisch Gyerty. Sopron Zöldvihar Kisbonyád</p>	<p>beres koc</p>
<p>Hos. Fort Terpánis Nagys. Nagybirtó Yúntas</p>	<p>gyósnas</p>

Mennyi időre szegődött a cseléd? (mikor kezdődött a szolgálat s meddig tart?)	A szerződés teljesítésének vagy felbontásának igazolása
<p>1929 ápril 24. k-ig 1930 ápril 29. ig</p>	<p>1929. ápr. 24. k-ig 1930. ápr. 29. ig a gazda aláírása</p> <p>NYHOSZTÉPLAKI GAZDASÁG</p>
<p>1930. aug. 29. től 1931. aug. 29. ig</p>	<p>1930. aug. 29. től 1931. aug. 29. ig a gazda aláírása</p>

A gazda neve, lakhelye

A gazdasági cseléd milyen szolgálatra szegődött? (béres? kocsis? pásztor? vadór? gulyás? kanász stb.)

Mennyi időre szegődött a cseléd? (mikor kezdődött a szolgálat s meddig tart?)

A szerződés teljesítésének vagy felbontásának igazolása

Mildor 0900
Husnör Alcsóti
Földművelés
Kisbörzsöny

szekeres
béres

1931. szeptember
május 23. költ
1932. szeptember
23. nap

Hoszuik
Gardos

a gazda aláírása.

Dr. György Péter
Zalas

Kocsi.

1932. április. 24. nap
1933. április. 24. nap.

Kapcsolat
mind mind
Kert.
Dr. György Péter

a gazda aláírása.

A gazda neve, lakhelye

A gazdasági cseléd milyen szolgálatra szegődött: (béres? kocsis? pásztor? vadór? gulyás? kanász stb.)

Meonyi időre szegődött a cseléd? (mikor kezdődött a szolgálat s meddig tart?)

A szerződés teljesítésének vagy felbontásának igazolása

FELSŐBOGÁTPUSZTAI BÉRGAZDASÁG

*szegődött béres**1939. IV. 24. - 1941**1937. IV. 1. - 1938*

FELSŐBOGÁTPUSZTAI BÉRGAZDASÁG

.....
a gazda aláírása.KUTASKOZMAI BÉRGAZDASÁG
KUTASKOZMA*Milicogand. cseléd**1939. I. 1. - 1942. III. 31.*KUTASKOZMAI BÉRGAZDASÁG
KUTASKOZMA.....
a gazda aláírása.

A gazda neve, lakhelye	A gazdasági cseléd milyen szolgálatra szegődött: (béres? kocsis? pásztor? vadór? gulyas? kanászstb.)	Mennyi időre szegődött a cseléd? (mikor kezdődött a szolgálat s meddig tart?)	A szerződés teljesítésének vagy felbontásának igazolása
			<p>.....</p> <p>a gazda aláírása.</p>
			<p>.....</p> <p>a gazda aláírása.</p>

A gazda neve, lakhelye	A gazdasági cseléd milyen szolgálatra szegődött: (béres? kocsis? pásztor? vadór? gulyás? kanász? stb.)
Hérincs József	1924
Hérincs János	1937
Hérincs István	1934
Hérincs Anna	1938
Hérincs Jánika	1940
Hérincs János	1944
Hérincs György	1951
Hérincs Mária	1953
Ferenck János	1948 1951.

Mennyi időre szegődött a cseléd? (mikor kezdődött a szolgálat és meddig tart?)	A szerződés teljesítésének vagy felbontásának igazolása
november május	22 1 a gazda aláírása.
triplis január	22 6 a gazda aláírása.

A gazda neve, lakhelye

A gazdasági cseléd milyen szolgálatra szegődött: (béres? kocsis? pásztor? vadór? gulyás? kanász stb.)

Béndeke György

Pécs Pécs községetelep

Cserék völgy h. m. 10.768

(h. m. 10.768)

Mennyi időre szegődött a cseléd? (mikor kezdődött a szolgálat s meddig tart?)

A szerződés teljesítésének vagy felbontásának igazolása

.....
a gazda aláírása......
a gazda aláírása.

A gazda neve, lakhelye	A gazdasági cseléd milyen szolgálatra szegődött: (béres? kocsis? pásztor? vadőr? gulyás? kanász sth.)
Véres vödör	7 óra 1
Fasék	1 tükör 1
Tál	1 lógóspohár 1
Tepszi	1 kistányér 2
Tányér	3
Lógóspohár	2
Véla	3
kalán	4

Mennyi időre szegődött a cseléd?
(mikor kezdődött a szolgálat s meddig tart?)

A szerződés teljesítésének vagy felbontásának igazolása

.....
a gazda aláírása.

.....
a gazda aláírása.

A gazda neve, lakhelye

A gazdasági cseléd milyen szolgálatra szegődött: (béres? kocsis? pásztor? vadór? gulyás? kanász stb.)

Mennyi időre szegődött a cseléd? (mikor kezdődött a szolgálat s meddig tart?)

A szerződés teljesítésének vagy felbontásának igazolása

2 köten 30

1 sóknyazó

1 fezkendő

1 harvinyag

a gazda aláírása

a gazda aláírása

A gazda neve, lakhelye

Kövevény

A gazdasági cseléd milyen szolgálatra szegődött: (béres? kocsis? pásztor? vadór? gulyás? kanász stb.)

20

Mennyi időre szegődött a cseléd? (mikor kezdődött a szolgálat s meddig tart?)

A szerződés teljesítésének vagy felbontásának igazolása

a gazda aláírása.

a gazda aláírása.

A gazda neve, lakhelye

A gazdasági cseléd milyen szolgálataira szegődött: (béres? komas? pásztort? vadór? gulyás? kanász stb.)

~~14~~

251

130

50

24

10

22

15

1320

~~115~~

~~115~~ 20

Somogy Megyei Mészárosok
UA - 1050
Mészárosok